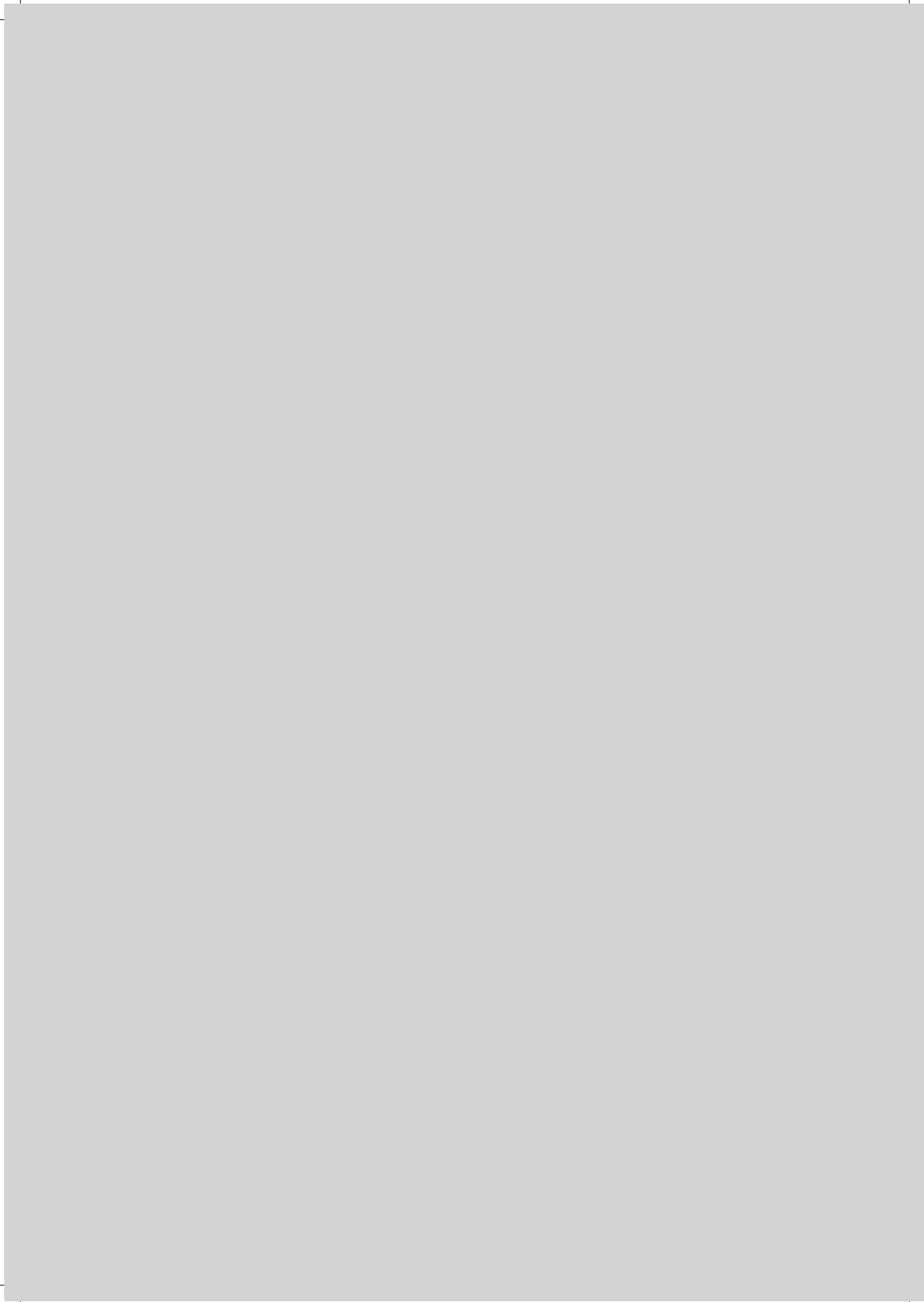

(תרגום חופשי)

אותו בן בבל שעלה לארץ ישראל,
נשא אישה.

אמר לה: בשלי לי שני עדשים.
בישלה לו שני עדשים². כעס עליה.
למחרת אמר לה: בשלי לי סאה של
עדשים. בישלה לו סאה.

אמר לה: לכי הביאי לי שני קישואים³.
הלכה והביאה לו שני נרות.
אמר לה: לכי ושברי אותם על ראש
הפתח [בבא בארמית – פתח].
היה יושב בבא בן בוטא בשער העיר
ודן דין. הלכה ושברה אותם על
ראשו.

אמר לה: מה זה שעשית?

אמרה לה: כך ציוני בעלי.

אמר: את עשית רצון בעליך,

המקום יוציא ממך שני בנים

כבבא בן בוטא.

ההוא בר בבל דסליק לארעא דישראל,
נסיב איתתא.

אמר לה: בשילי לי תרי טלופחי (טלפי)¹.
בשילה ליה תרי טלופחי (טלפי).
רתח עליה.

למחר, אמר לה: בשילי לי גריוא.

בשילה ליה גריוא.

אמר לה: זילי אייתי לי תרי בוציני.

אזלת ואייתי ליה תרי שרגי.

אמר לה: זילי תברי יתהון על רישא דבבא.

הוה יתיב בבא בן בוטא אבבא

וקא דאין דינא.

אזלת ותברת יתהון על רישיה.

אמר לה: מה הדין דעבדת?

אמרה ליה: כך ציוני בעלי.

אמר: את עשית רצון בעליך,

המקום יוציא ממך שני בנים

כבבא בן בוטא.

1. בגמרא יש שתי גרסאות: "טלפי" שפירושה רגלי בהמה, ו"טלופחי" שפירושה עדשים. רוב הראשונים (רי"ף, רא"ש ומאירי) גרסו "טלופחי", עדשים. אנו ניצמד לגרסה זו.

2. מאירי ורש"י בהסבר השני. אך לפי הגרסה "טלפי" מסביר רש"י שהוא ביקש שני 'טלפי' כפי משמעותן בשפה הבבלית – שתי רגלי בהמה. והיא הביאה לו שני 'טלפי' כפי משמעותן בארץ ישראל – שני עדשים.

3. כך מתפרשת המילה "בוציני" בתרגום אונקלוס במדבר יא ה. אמנם רש"י, ר"ן ורא"ש הבינו שפירושו אבטיחים.

נראה כי אין הכרח להבין שיש כאן מחלוקת. ייתכן שהאבטיח שבמקרא הוא קישוא שהניחו לו לגדול עוד ועוד עד שנהיה דומה לדלעת. כך מסביר רש"י (כתובות דף פג ע"ב) את הביטוי 'בוצינא טב מקרא' – "בוצינא – דלעת קטנה, קרא – דלעת גדולה. והאומר לחבירו: 'קח לך דלעת קטנה בגינתי או המתן עד שיגדילו וקח גדולה' – טוב לו ליקח הקטנה מיד כי לא ידע מה יולד יום".

פירוש המיוחס לרש"י

בְּשִׁילִי לִי תָרִי טַלְפִּי – שְׁנֵי רַגְלֵי זֶה־מָה וְזֵיטְסָלָה ז' עֲדָשִׁים שֶׁלֹּא הִיטָה מִכְרַת בְּלָשׁוֹנוֹת שֶׁלֹּהֶם בָּא"י לֹא הָיוּ טוֹעֲנִין כֶּךְ, וְהִיט דַּגְרָסִי: בְּשִׁילִי טַלְפָּחִי כְּלוּמָר מַעֲט עֲדָשִׁים שָׁכַן אֲדָם נוֹהֵג לֹמֵר וְהִיט סִבְרָה דְּשָׁתִי עֲדָשִׁים קֹאמֵר לֵה וְזֵטְסָלָה לוֹ שָׁתִי עֲדָשִׁים בְּלָבָד וְלֹא רָצָה לִשְׁנוֹת עַל דְּבָרָיו. וְרָתַח עֲלֶה – לִמְחַר אֲמַר אִי אֲמִינָא לֵה נִמִּי תָרִי תַעֲבִיד לִי כִּאֲתַמְל וְאֲמַר לֵה בְּשִׁילִי לִי גְרִיזָא מִידָה גְדוֹלָה דְּסִבְרָה כִּי הִיכִי דִּתְטַרַח עֲלֶה דְּמִילְתָּא וְלֹא תִבְשִׁיל אֲלֹא כְּדִי סְעוּדָה. תָּרִי בּוֹלִינִי – לִשְׁוֹן שְׁנֵי שְׁרָגֵי שְׁנֵי מְנוֹרוֹת דִּתְרוּיָהוּ נִקְרָאוּ בּוֹלִינִי בְּלָשׁוֹן אֲרָמִי. תִּבְרִינָהוּ עַל רִישָׁא דְּבִבְצָא – עַל רֹאשׁ הַפֶּתַח וּמַחֲמַת כַּעַם אֲמַר לֵה וְהִיט סִבְרָה דִּקְאֲמַר לֵה לְמִיתְבָּר יִתְהוֹן עַל רִישָׁא דְּבִבְצָא בֵּן בּוֹטָא דֵּהוּה יִתִּיב תַּמָּן.

א. התמיהות העולות מדברי הגמרא**עושה רצון בעלה?**

מבט שטחי על דברי הגמרא עשוי לגרום לנו לחשוב כי מוסר ההשכל שחז"ל באים ללמדנו הוא שמעלה גדולה לאישה 'לעשות רצון בעלה'. אך אם מתבוננים בפרטי הסיפור רואים שמסקנה זו אינה נכונה. אישה זו כלל לא עשתה את רצון בעלה, לא בבקשותיו הראשונות ובוודאי שלא בבקשתו האחרונה: **זִילִי תִבְרִי יִתְהוֹן עַל רִישָׁא דְּבִבְצָא**, לִכִּי וְשִׁבְרִי אוֹתָם עַל רֹאשׁ הַפֶּתַח. האישה מכעיסה את בעלה, מתסכלת אותו ולבסוף גם עושה מעשה שלא ייעשה העלול לסבך אותו עם הרשויות – היא שוברת שני נרות חרס על ראשו של בבא בן בוטא. ברור שבעלה לא התכוון שהיא תיקח את הנרות ותשבור אותם על ראשו של אחד מגדולי הדור⁴. לכל היותר ניתן לומר שהיא חשבה שהיא עושה את רצונו.

לו היו רוצים חז"ל ללמדנו ש"אין אישה כשרה אלא העושה רצון בעלה"⁵ הם היו צריכים לספר סיפור שונה לגמרי, סיפור שבו האיש מבקש דבר מה מאשתו, והיא ממלאת את בקשתו למרות שקשה לה. לעומת זאת האישה שלפנינו נראית דוגמה לאישה שלא עושה את רצון בעלה.

4. בבא בן בוטא היה מתלמידיו של שמאי, דור לפני חורבן בית שני.

5. תנא דבי אליהו רבה י ד"ה: "ותשלח ותקרא לברק".

לכן יש לשוב ולהתבונן בדברי הגמרא באופן מעמיק יותר ולנסות להבין מדוע בכל זאת רואה בבא בן בוטא לנכון לשבח את האישה **את עשית רצון בעליך**. ההתבוננות מעלה מספר תמיהות בהבנת פשט הסיפור:

ההוא בר בבל דסליק לארעא דישראל – בפתח המדרש מסופר שהבעל עלה מבבל אל ארץ ישראל. כדרכם של חז"ל, עובדות סתמיות שאין בהם צורך חיוני לסיפור אינו מוזכרות. מה אפוא מוסיפה ידיעה זו לקורא? האם זהו רק הסבר טכני להבדלי השפה שמתגלים בהמשך בין האיש לאשתו, או שמא יש לכך משמעויות עמוקות יותר?

בשילי לי תרי טלופחי – בשני הימים רצונו של הבעל היה זהה – הוא היה רעב וביקש לאכול ארוחה משביעה. רק נוסח הבקשה שונה – ביום הראשון ביקש מאשתו: **בשילי לי תרי טלופחי**, בשלי לי שני עדשים; ביום השני ביקש: **בשילי לי גריוא**, בשלי לי סאת עדשים, כמות גדולה עד מאוד. המכנה המשותף לשתי לשונות אלו הוא שבשתייהן הניסוח שבחר הבעל אינו מבטא את רצונו נאמנה. אם הוא רוצה שאשתו תכין ארוחה משביעה – הוא פשוט יכול לומר זאת בפירוש: "אני רעב, אנא בשלי לי ארוחה משביעה". כך לא ייוותר מקום לפרשנויות, וממילא גם לא לטעויות. נראה ברור שיש משהו שמפריע לבעל לומר את המילים הפשוטות הללו, ולכן הוא משתמש במילים אחרות, אבסורדיות, ומצפה שאשתו תשקיע מעט מאמץ ותבין את כוונתו הנסתרת. מה מונע ממנו להתנסח בבהירות?

ושאלה קשה עוד יותר – גם אם יש לו סיבה טובה לדבר באופן משונה, לאחר שהוא רואה פעם אחת שזה מביא לתקלות, מדוע הוא לא מסביר את עצמו?

בשילה ליה תרי טלופחי... בשילה ליה גריוא – תגובות האישה לבקשות הבעל תמוהות לא פחות.

ממהלך הסיפור משמע שהם בתחילת חייהם המשותפים⁶. הזוג הצעיר שזה עתה התחתן פונה לשגרת חייו. הבעל, 'העולה החדש', מבקש מאשתו שתבשל לו **תרי טלופחי**, שני עדשים. כל בר דעת מבין שהוא לא התכוון לשני עדשים בדיוק אלא ל"מעט עדשים"⁷, לארוחה צנועה ומשביעה. אך להפתעתו הרבה הכינה לו אשתו הצעירה שני עדשים בדיוק!

6. קשה מאוד לומר שהבדלי לשון אלו צפו פתאום לאחר שנות נישואין רבות. הטעויות נובעות מהבדלים בין בני הזוג שעדיין לא למדו לעומק זה את רזי שפתו של זה.

7. פירוש המיוחס לרש"י.

קשה מאוד להבין מדוע האשה עשתה זאת. לא רק שהיא מבשלת לו שני עדשים, אלא זה גם מה שהיא מגישה לו לארוחה – צלחת ובה שני עדשים בלבד. לא הגיוני לחשוב שזה מה שהוא רצה!

את הבעל זה כלל לא הצחיק, כשהוא רואה זאת הוא מגיב בכעס: **רתה עליה**. כעסו מובן – היא ממש לא קיימה את רצונו. כמו כל אדם, מן הסתם גם היא הבינה מה באמת הייתה כוונתו ולמרות זאת בחרה להכין כמות כה זעומה שלא יכולה להשביע איש. במבט פשוט נראה כאילו כי היא מתעמרת בו ובצורה מכוונת 'עושה לו דוקא'.

למחרת, שוב ביקש הבעל מאשתו שתבשל לו עדשים, אך הפעם הוא ביקש שתבשל הרבה: **בשילי לי גריוא** – בשלי לי סאה של עדשים. כמו ביום האתמול, מובן לכול שהבעל לא מעוניין באמת לבקש שאשתו תכין לו סאת עדשים. זו כמות עצומה ומוגזמת לאדם אחד ואפילו לשניים⁸. הבעל מתכוון בדיוק למה שהוא התכוון ביום האתמול – ארוחה רגילה ומשביעה. הסיבה לכך שהוא מבקש סאה היא הסקת מסקנות ממה שקרה אתמול – הוא חשש שאם ישוב וינקוט לשון מיעוט אשתו תשוב ותכין לו כמות מזערית. לכן הוא מתבטא בצורה שונה ומנסח את בקשתו בלשון גוזמה.

אבל למרבה הפליאה אשתו מתנהגת שוב כאילו לא הבינה אותו, והוא מוצא את עצמו מול ערימה עצומה של עדשים. הבעל עומד משתאה – הרי לא קשה להבין שגם ביום הראשון וגם ביום השני הוא פשוט רצה לאכול ארוחה נורמלית, ולשבו! זו אינה בקשה מוזרה – התנהגותה היא חידה בעיניו וגם בעינינו.

אפשר היה לנסות לפתור את דרך התנהגותה של האשה בכך שמדובר באישה שוטה, חסרת בינה, אישה שבאמת ובתמים לא מבינה את כוונת בעלה. היא מסוגלת להבין את המשמעות המילולית הפשוטה של כל מילה אך אין לה יכולת שכלית מתאימה לפענח הפשטות ורמזים – היא אינה מסוגלת להבין שיש משמעות למילים מעבר למובן המילוני.

אך קשה מאוד לקבל הסבר זה. ראשית, אם בעלה לא ידע זאת מראש – הרי שהקידושין הם בבחינת מקח טעות והם בטלים. ואם היה הבעל מודע לכך – היה עליו לנסח את בקשותיו בלשון בהירה ומדויקת, ובוודאי שלא היה מופתע מחוסר הבנתה את לשונו הפתלתלה.

אך גם מפשט המדרש עצמו נראה בבירור שהאשה כלל אינה שוטה. בהמשך המדרש, לאחר שהאשה שוברת את הנרות על ראשו של בבא בן בוטא, הוא שואל אותה: **מה**

8. סאה היא מידת נפח הנעה בין 8.4 ל-14.4 ליטרים.

הדין דעבדת? מה זה שעשית? לו הייתה האישה חסרת הבנה היא הייתה אמורה לענות לו: 'שברתי לך נרות על הראש'. אולם האישה לא נתפסת לפירוש המילוני אלא מבינה היטב את משמעות השאלה ועונה לעניין.

יתרה מזאת, תגובת בבא בן בוטא מלמדת שלא רק שהאישה אינה שוטה, אדרבה, נראה שבמעשים אלו היא מבטאת תכונות מרשימות עד מאוד. לאחר שמסבירה האישה שכך ציווה עליה בעלה, מתפעל בבא בן בוטא ממעשיה ומברך אותה: **את עשית רצון בעליך, המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא**. אילו ההסבר להתנהגותה היה שמדובר באישה שוטה שעשתה את מעשיה ללא דעת – לא היה מקום להעלותה על נס ולברך אותה. מאותה סיבה גם אי אפשר לומר שהאישה נהגה כך מרוע לב. בבא בן בוטא לא יתפעל ממעשה רע ויברך את האדם שביצע אותו.

נראה שהאישה שלפנינו רחוקה מלהיות חסרת דעת. היא מודעת היטב למעשיה, והתנהגותה נובעת מאישיות מגובשת, מעמדה עקרונית ובעלת משמעות. יש עומק רב מאחורי התנהגותה ועלינו להעמיק ולחשוף את הכוונה את הכוונה הנסתרת שטמונה בה.⁹

רתח עליה – רק ביום הראשון נאמר שהבעל כעס. בפעם השנייה, למחרת, למרות ששוב אשתו אינה מקיימת את רצונו בצורה מדויקת, הבעל אינו כועס.

הסיבה פשוטה – אתמול, בנוסף לקושי שיצרה ההתנהגות המוזרה, היה הבעל צריך להתמודד גם עם הרעב שהמשיך להציק לו. היום הוא רגוע יותר – אשתו אמנם בזזה כמות גדולה של עדשים, אך הוא לפחות שבע. אובדן העדשים פוגע בשיקול דעתו הרבה פחות מההכרה שתחושת הרעב שלו תיוותר ללא מענה. לא נכון לזלזל בפרט זה גם אם הוא נראה שולי. בהמשך יתברר שפרטים שוליים יכולים לתפוס מקום מרכזי מאוד. בנוסף לכך, הפעם הוא מוכן לקראת המורכבות ומופתע פחות. הוא מודע לכך שמשהו בהתנהגות של אשתו אינו מובן לו, ממש בגדר תעלומה. אל לנו לדאוג לעדשים המיותרים, מן הסתם הוא לא השליך אותם אלא חילקם לעניים.¹⁰

9. הרא"ש בפירושו כותב שהבעל התכוון לדבר מועט "שכן דרך לשון בני אדם לומר על דבר מועט א' או ב' והיא היתה שוטה והבינה הדבר כפשוטו". אך מהמשך המאמר נראה שקשה מאוד לומר שהיא הייתה שוטה כפשוטו. מסתבר יותר שכוונת הרא"ש הייתה שהיא בחרה שלא להפעיל את שיקול דעתה ופעלה כאילו היא שוטה שאין לה דעת. עם התקדמות הלימוד נראה מדוע בחרה להתנהג באופן זה.

10. הובא בפירוש בן יהוידע.

לאחר שהבעל מקבל סאת עדשים הוא מבקש מאשתו **אֵיתִי לִי** – הביאי לי – תרי **בוציני**. בפעם הזו רצונו של הבעל לוט בערפל גם לנו – למה הוא בדיוק מתכוון כשהוא מבקש שני **בוציני**? למילה 'בוציני' יש שני מובנים: בארמית הבבלית פירושה קישואים, ובארמית הארץ-ישראלית פירושה נרות. היותו בן בבל שעלה לארץ ישראל מלמדת שהוא היה מודע היטב למשמעות הכפולה של המילה, ואם כן מדוע הוא בוחר במילה שעלולה לגרום לה לטעות?

לו היה השימוש במילה בעלת משמעות כפולה 'תמים' וללא כוונה מיוחדת, לא היה הבעל צריך להיות מתוסכל מכך שאשתו פירשה את דבריו, בתום לב, לפי המשמעות הנהוגה בארץ ישראל. גם אם הבדלי השפה הקשו על הבעל וציערו אותו – מתבקש היה שישלוט בעצמו ויסביר את בקשתו, והכול היה בא על מקומו בשלום. נראה שהבעל השתמש בכוונה במילה העלולה לגרום לה לטעות. מדוע?

אך יתרה מכך, אם נעמיד את עצמנו במקומה של האישה וננסה להבין לאיזה פירוש התכוון בעלה – הדברים יהיו תמוהים עוד יותר:

האם הוא רוצה קישואים? לא נראה סביר, שהרי מונחת לפניו סאת עדשים, לא נראה שהוא זקוק לאוכל נוסף¹¹. מה גם שמלשונו משמע שהוא מבקש דבר שאינו זקוק בישול. כאשר הוא ביקש עדשים הוא השתמש בלשון: **בִּשְׁלִי לִי** – בשלי לי, לעומת זאת כאן הוא אומר: **אֵיתִי לִי** – הביאי לי. קישואים אינם נאכלים חיים ומצריכים בישול, הלשון **אֵיתִי לִי** פחות מתאימה לכך.

האם רצונו בנרות? מהמשך הגמרא עולה כי הסיפור התרחש בשעות היום, שכן לאחר שהאישה מביאה לו נרות היא הולכת אל בבא בן בוטא ומוצאת אותו יושב בדין. מאחר ש"אין מקבלים עדות אלא ביום"¹², דין אינו יכול להתנהל בלילה אלא ביום בלבד. מדוע אם כן יבקש בעלה נרות באמצע היום? מה עוד שאם בעלה רוצה להאיר את החדר – הוא היה צריך לבקש נרות כבר בתחילת האוכל. מדוע הוא מבקש זאת רק לאחר שהגישה לו סאת עדשים?

נראה כי לפי שני הפירושים האפשריים האישה ניצבת מול בקשה לא ברורה – בעלה מבקש ממנה דבר שאין לו צורך בו.

11. גם אם נפרש לפי מי שהסביר ש"בוציני" הם אבטיחים, לא נמצא פתרון לבקשתו. חסכנו רק את הצורך בבישול אך מה ההיגיון שאדם יבקש לעצמו שני אבטיחים לאחר סעודה כה גדולה. אדם משביע את רעבונו בהרבה פחות מאבטיח אחד.

12. שולחן ערוך חו"מ כח כד.

נחזור ונזכיר שלשון חז"ל חסכנית ומדויקת. גם כשהם מספרים סיפור, כל פרט שמובא בגמרא הוא חיוני להבעת המסר שאותו רצו חז"ל ללמדנו. לפיכך אי אפשר לפתור את הדבר ולומר שבקשת הבעל היא קפריזה סתמית חולפת. שומה עלינו לברר מה הייתה כוונת הבעל כאשר ביקש דבר שאין לו כל תועלת בו.

האישה מכריעה, ולמרות התמיהות הגדולות על בקשתו היא מחליטה להביא לו שני נרות: אזלת ואייתי ליה תרי שרגי. למעשה ישנן השלכות חמורות. מתברר שלא לכך התכוון בעלה, ומתוך כעסו של הבעל על שלא עשתה את רצונו, כך מפרשים רש"י ותוספות, הוא אומר לה: זילי תברי יתהון על רישא דבבא – לכי ושבירי אותם על ראש הבבא – פתח בארמית, אך זה גם שמו של התנא בבא בן בוטא. לולי גדלותו של בבא בן בוטא איננו יודעים היכן היו הדברים נגמרים.

מעל כל התנהגות האישה מרחפת שאלה נוקבת: אם האישה מתלבטת מהי כוונת בעלה, ובוודאי כאשר דבריו אינם מתקבלים על הדעת – מדוע אינה מבקשת ממנו שיסביר לה ביתר ביאור מה הוא באמת רוצה?

שאלה זו זועקת לאורך כל הדרך. כאשר האיש מבקש כמות עדשים מוזרה, מדוע היא אינה שואלת אותו במפורש מהי בדיוק כוונתו? במיוחד בפעם השנייה, לאחר שהוא כועס והיא מבינה שדבריו לא היו כפשוטם, מדוע היא חוזרת על טעותה שוב ושוב? ובכלל, מדוע הם כמעט ולא מדברים ביניהם? מעט מילים היו מפזרות סימני שאלה רבים וחוסכות את הצורך בניחושים ופרשנויות. התמונה העולה היא של זוג 'דומם', ואין אפשרות ליצור מערכות יחסים בין חפצים דוממים. נדמה שהבעיה שלהם עמוקה יותר מהבנות מילוליות לא נכונות.

אמר לה זילי תברי יתהון על רישא דבבא – כאמור, בכעסו מבקש הבעל מאשתו לשבור את הנרות על ראש בפתח. מה פשר בקשתו?

אמרו חז"ל: "המקרה בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודה זרה"¹³. התפרצויות כעס עלולות לגרום לאדם לנתץ ולהרוס, אולם אין זה המקרה שלפנינו. הבעל לא מתואר כמי שמתוך התקפת זעם איבד שליטה והטיח את נרות החרס בפתח הבית, אלא: **אמר לה...** – הוא מבקש מאשתו שהיא תעשה זאת. אך אם אין זה מתוך כעס – למה לשבור?

13. שבת קה ע"ב.

נדקדק בדברי הבעל ונראה שהוא מבקש ממנה משהו מדויק מאוד: **תברי יתהון על רישא דבבא** – הוא לא רק רוצה שהנרות יישברו אלא הוא רוצה שהם יישברו דווקא על ראש הפתח. מדוע? למה לא על הרצפה או על הקיר? ובכלל, למה זה משנה היכן ובאיזו דרך?

המשמעות הפשוטה של הביטוי **רישא דבבא** היא ראש השער, האבן המרכזית בראש הקשת שבפתח – כך הבינו הפרשנים¹⁴. כך גם משמע מעצם הצורך של המדרש להמשיך מייד ולהסביר שאכן באופן מפתיע התקיימה באותו יום, באותו מקום ובאותה שעה אפשרות להבנה אחרת לביטוי **רישא דבבא**: הוה יתיב בבא בן בוטא אבבא וקא דאין דינא. התנא בבא בן בוטא ישב בשער ודן דין.

האם רק יד המקרה גרמה לכך שהבעל השתמש בשמו של בבא בן בוטא וגרם לטעות הקשה של שבירת הנרות על ראשו, או שיש משמעות עמוקה יותר לדמיון זה?

אזלת ותברת יתהון על רישיה כאן מגיע חוסר ההבנה של האישה לשיאו. הלכה האישה ושברה את נרות החרס על ראשו של בבא בן בוטא, אחד מזקני חכמי ישראל – מעשה נורא ואיום! הפירוש המשונה שהיא נתנה לדברי בעלה הסתיים בדבר חמור בהרבה משני עדשים, סאת עדשים ונרות. למזלה הטוב בבא בן בוטא העביר על מידותיו בצורה יוצאת דופן, אבל אילו היה זה אדם אחר – היא וגם בעלה היו משלמים מחיר כבד על מעשה זה.

מה גרם לה לעשות מעשה כזה? קשה מאוד לומר שהיא חשבה שלכך התכוון בעלה!

את עשית רצון בעליך, המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא – כפי שפתחנו את המאמר, דבריו של בבא בן בוטא בסוף הסיפור מעוררים שאלה קשה עד מאוד. האישה מסבירה את מעשיה בכך שכך **ציווני בעלי** ובתגובה עונה לה בבא בן בוטא: **את עשית רצון בעליך....** בבא בן בוטא רואה באישה זו דוגמה למודל האידיאלי: "אין אישה כשרה אלא העושה רצון בעלה", עד כדי כך שמחליט לברך אותה: **המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא**.

הדבר תמוה מאוד. במבט פשוט נראה היה שזוהי האישה האחרונה שניתן לומר עליה שהיא עושה רצון בעלה. אולי היא קיימה את המשמעות המילולית של דבריו אך ודאי שלא את רצונו – מעשיה היו רחוקים מלמלא את משאלת ליבו, את מה שהוא באמת רצה שהיא תעשה. לא ייתכן שבעלה ביקש שני עדשים בלבד, ולא ייתכן שהוא ביקש

14. הפירוש המיוחס לרש"י, הר"ן, הרא"ש והמאירי.

כמות מופרזת כסאה של עדשים; אולי הוא ביקש שני נרות אבל לא ייתכן שהוא ביקש לשבר אותם על ראשו של התנא בבא בן בוטא. האישה באופן סדרתי לא עשתה את רצון בעלה – היא עשתה את מה שהוא לא רצה, מעשים שרק ציערו אותו!

* * *

כדי לענות על השאלות העולות מפשט דברי המדרש ננסה לרדת לעומקו של הדו-שיח שבין האיש לאשתו.

נקדים ונאמר שכל תקשורת בין שני אנשים מורכבת מארבעה רבדים. שני הרבדים הראשונים תלויים באדם המדבר ואילו שני הרבדים האחרונים תלויים באדם השומע: הרובד הראשון הוא המסר שאותו רוצה הדובר להעביר;

הרובד השני הוא הדרך שבה בוחר הדובר להעביר את המסר, המילים שבהן הוא בוחר להביע את מחשבתו;

הרובד השלישי הוא עצם קליטת המילים באוזני בן שיחו;

הרובד הרביעי הוא המשמעות שהשומע מעניק למילים אותם שמע.

על פי תבנית זו ננסה לנתח את חילופי הדברים שבין הבעל לאשתו.

ב. נקודת מבטו של הבעל

מדוע הניסוח מתפתל?

כאמור לעיל, רצונו של הבעל בשני הימים היה זהה – הוא היה רעב ורצה לאכול ארוחה משביעה, אך הניסוח שבו בחר לא ביטא את רצונו נאמנה.

שאלנו מדוע נמנע הבעל מלבקש מאשתו בפשטות ובבהירות שתכין ארוחה משביעה? מדוע לאחר שראה שביום הראשון אשתו לא הבינה את כוונתו לא הפיק לקחים והמשיך לדבר במונחים שאינם ברורים?

אך למען האמת השאלה היא אחרת, רחבה הרבה יותר. כולנו מדברים לעיתים בשפה לא מדויקת – פעמים רבות אנו משתמשים בהפשטות, במטבעות לשון, בניבים ובמשלים. לא תמיד מספיקות המילים העומדות לרשותנו להבהיר מה כוונתנו. טווח הרגשות,

התחושות והחויות שברצוננו להביע נראה כמעט אין סופי והשפה האנושית מחפשת ללא הרף דרכי מבע חדשים.

הבעיה אינה עצם בקשת הבעל שאשתו תבשל לו שני עדשים – ברור לכולם שאין להבין ולקיים מילים אלו כפשטן, במובנן המילולי. השאלה היא מהותית – מדוע הוא מנסח את בקשתו בלשון מליצית ועקיפה כאשר הוא יכול לדבר עימה בצורה ישירה וברורה? למה לייצר שביל עוקף כשהדרך הקיימת היא רחבה, נוחה ומהירה?

כדי לענות על כך עלינו לשאול את עצמנו מדוע בכלל בוחרים בני אדם להתפתל ולדבר 'מסביב' כשיש באפשרותם לומר את הדברים במילים ישירות וברורות?

התשובה היא שפעמים רבות אדם בוחר לדבר שלא בבהירות כדי להעביר לזולת כוונות שהוא אינו רוצה לפרש בבירור. כשלא נעים לומר דבר מסוים אך חשים חובה לאומרו, ישנה נטייה לנסות לצמצם את הנזק באמצעות שימוש בניבים וביטויים עקיפים. כאשר שואל אדם את חברו מתי יוכל להגיע – הוא יענה את הזמן המשוער, אלא אם כן הוא מאחר ובאשמתו שלו. במקרים כאלו קיימת נטייה להשתמש בביטויים ה'מצמצמים' את האיחור. אנשים משתמשים במבעים 'רק רגע', 'עוד מעט' כשהם גורמים לאחרים להתעכב או כשהם מבקשים עזרה. נדיר מאוד שנשתמש בביטוי 'עוד שנייה' במשמעותו המדויקת. ברור לשני הצדדים שאין מדובר בשנייה ממש, אך כך נעים יותר לאדם המאחר או המבקש עזרה להתבטא. אנשים מסתירים את המבוכה בעזרת מילים ממזערות.

אז מה הוא רוצה?

גם כאשר הבעל מבקש מאשתו **בשילי לי תרי מלופחי**, וגם למחרת כאשר ביקש: **בשילי לי גריוא** – הוא התכוון לדבר אחד שקשה לו לבטא אותו במפורש. האיש רעב, רעב מאוד והוא רוצה לאכול ארוחה מבושלת.

כנראה שתחושת הרעב שבו היא מסוג הדברים שקשה לו לדבר עליהם באופן ישיר, ולכן הוא מטיל עליה את מלאכת הפענוח של המבוקש האמיתי. כשאדם יוצר קשר הוא גם נקשר, מתאחד עם מישהו אחר לפחות באופן חלקי, ולא תמיד הוא רוצה בכך. לעיתים יש בנו דברים שלנו בעצמנו לא קל לקבל ובטח שקשה לתת להם פומבי ולשתף בהם אחרים. זו אינה עבירה להיות רעב אך זה גם לא הצד הנעלה שבנו. הצורך לאכול הוא תכונה משותפת לאדם ולבעלי החיים, וקשה לראות כיצד "מותר האדם מן הבהמה" בא לידי ביטוי באכילה. ייתכן שמשום שהמקרה היה סמוך מאוד למועד חתונתם הוא חשש להיראות כרעבתן בפני אשתו החדשה. אולי אחרים לא יראו בכך סיבה להתבייש, אך כל אחד קובע לעצמו מהן הרגישויות ואי הנעימויות שלו. דווקא אנשים בעלי רגישות רוחנית עשויים לחוש מבוכה כשהם נדרשים לטפל בצרכי הקיום שלהם. סיפור

הגמרא מראה שהאיש והאישה שונים מאוד גם בנקודה זו. האיש היה שמח – כבר ביום הראשון, ובוודאי ביום השני – אם האישה הייתה מגישה ארוחה מיוחדת, אך היא לא עושה זאת. הכנת האוכל היא צורך קיומי שהאישה הייתה אחראית לטפל בו, ואף על פי כן היא לא מבשלת אלא לאחר שהוא מבקש. הגמרא גם לא מספרת שהאישה הצטרפה לסעודה – בטח שלא ביום הראשון שבו כללה 'הסעודה' שני עדשים בלבד, אך גם לא ביום השני – היא מתנהגת כאילו אוכל לא מעניין אותה. האישה אינה מלאך ממרום, בוודאי שהייתה צריכה לאכול, אך יש כאלו שהאוכל תופס מקום פחות מרכזי בעולמם. כזאת היא כנראה האישה שלפנינו, ייתכן שהיא מדלגת על ארוחות ומשביעה את רעבונה במוצרי מזון בסיסיים שאינם דורשים בישול והשקעה.

לעומתה היה הבעל בנוי באופן שונה – הוא כן מוטרד מכך שהארוחה לא מגיעה. הבקשה שלו לאוכל באה רק לאחר שהבין שהיא מצידה לא מתכננת לעשות זאת והמבוכה שלו גדלה. היא אולי שבעה מעצם שמחת הנישואין אך הוא רעב. הוא חש שחוסר ההתעניינות של אשתו באוכל מעמיד אותו מולה באור פחות מרשים. לכן הוא מנסה לעטוף בהומור את הבקשה לאוכל ומתנסח בסגנון שמגמד את היצריות שלו.

מנין אנו יודעים שהבקשה לאכול לא נבעה מרצון שכלי לאורח חיים בריא ולתזונה נכונה אלא מתחושת רעב? מכך שכאשר הוא גילה בצלחתו שני עדשים ותו לא, הוא שכח את חוש ההומור שלו ורתח עלה. הצלחת הריקה הפתיעה אותו אך ממש לא הצחיקה אותו – היא בעיקר הסבירה לו שתחושת הרעב שלו לא תקבל מענה. ההפתעה הלא נעימה לא יצרה את הכעס, אלא רק שחררה אנרגיות שליליות שהיו אצורות בו החל מהרגע הראשון שבו החלה קיבתו לשדר אותות שהיא מעוניינת לקבל את שלה. כשהוא התיישב לאכול הוא חש שסוף סוף יקבל מענה לצרכיו ואין יותר צורך להתאפק. הצלחת הריקה מצאה אותו מנוטרל מכל החסימות הפנימיות שבעזרתן התגבר על תחושת הרעב – הוא כבר לא הצליח לשלוט ברגשותיו, ובתגובה רתח עלה. ההשלכות היו לא נעימות, במיוחד בבית שזה עתה קם. מסתבר שלא הוא ולא היא שמחו במה שקרה.

עם כל זה, גם ביום השני ממשיך הבעל להתחמק, ושוב, במקום לומר דברים כהווייתם הוא מחפש ניסוח עוקף. המסר שהוא רוצה להעביר לאשתו זהה למסר שאותו ביקש להעביר אתמול – הוא רעב ומבקש שתכין לו מנת עדשים. אך היום שחלף ודמעותיו מאלצים את האיש להפיק לקחים – האישה 'מצליחה' לחולל בו שינוי קטן, התחלתי. אתמול הוא היה עסוק בקושי שלו לומר לה שהוא רעב, היום הוא כבר מבין שהוא חייב להיות עסוק גם בה. אם הוא רוצה שהיא תעזור לו הוא חייב להיות עסוק לא רק באופן שבו הוא מדבר אלא גם באופן שבו היא שומעת. הוא לא מבין לעומק מה קרה אתמול, הוא עוד לא יודע במה הוא טעה – אבל הוא יודע היטב שהוא טעה, ככה לא

מדברים עם אשתו. הוא מתחיל לקלוט שאשתו אינה כפיל שלו והוא חייב לשנות את צורת התבטאותו.

מכיוון שעדיין לא נעים לו לומר לה בפירוש שהוא רעב, הוא מתבטא הפעם בלשון גוזמה: **אמר לה: בשילי לי גריוא** – בשלי לי סאה של עדשים. הוא לא באמת רוצה לאכול סאת עדשים, אדם לא מסוגל להלעיט את עצמו בכמות כה גדולה. הבעל מניח שלגודל הגוזמה יהיה ברור לאשתו שכוונתו האמיתית היא לארוחה ממוצעת. בשלב זה הבעל מרוצה, הוא חושב שהצליח להביע את רצונו מבלי לומר את המילים שקשה לו לבטא.

אבל לתדהמתו הרבה שוב הוא חווה מפח נפש: **בשילה ליה גריוא** – גם הפעם היא לא מנסה להבין אותו ובישלה לו כמות עצומה של עדשים. היום הוא כבר לא מגיב בכעס, לא רק בגלל שהוא שבע, אלא בעיקר בגלל שהוא מבין שזה לא בגלל שיש לאשתו חוש הומור גרוע. כבר אתמול האישה הבינה שזה לא מצחיק אותו, היה לה מאוד לא נעים כשבעלה כעס עליה, ובכל זאת היא ממשיכה בשלה. לאחר שהדבר נשנה פעמיים, הבעל הטרי כבר מבין שהדבר אינו מקרי וחבל שיפטור אותו במה בכך. התעלומה מורכבת יותר ודורשת התבוננות וחשיבה.

לאט לאט הבעל מעכל שאשתו אמנם שומעת את דבריו וממלאת את בקשתו אבל היא לא מקשיבה לו.

שמיעה היא פעולה טכנית-פיזיולוגית – האדם קולט את הקולות בעזרת האוזניים ומפרש אותם על ידי הפיכתם למילים בעזרת המוח. לעומת זאת, הקשבה מתרחשת בנפש – היא המסוגלת להקשיב, להבין את מה שעומד מאחורי המילים. המילים בשבילה הן כלים שבעזרתם יכול השומע להיחשף לרחשי נפשו של בן שיחו. כאשר הדובר אהוב על האדם ויקר לו, הנפש שלו מקשיבה לדברים – היא מתרכזת באדם המדבר, מנסה להבין אותו באמת ולזהות את החוויה הפנימית שהוא מנסה להביע במילים.

הבעל ציפה שאשתו תקשיב לרחשי ליבו ותבין אותם, ואם קשה לה הדבר – שתבקש ממנו לומר לה את כוונתו בפירוש. אך הוא מרגיש שאשתו שומעת אותו, היא מפרשת את דבריו באופן מילולי, אך לא באמת מנסה לרדת לסוף דעתו.

"אייתי לי תרי בוציני" – מבחן ההתמסרות

כעת אפשר לנסות ולהבין מדוע מבקש הבעל מאשתו דווקא "בוציני" – מילה שבארמית ארץ-ישראלית משמעותה 'נרות' ובארמית בבליית משמעותה קישואים, למרות שבפשטות נראה שאין לו צורך לא בזה ולא בזה.

לאחר שפעמיים אשתו פירשה את דבריו במובנם המילולי, הבעל התאמץ למצוא הסבר הגיוני למעשיה התמוהים. כבר ביארנו שהבעל יודע היטב שאשתו הטרייה אינה לוקה בשכלה והיא יכולה בנקל לעמוד על הכוונה הנסתרת שבדבריו. מסתבר אף שהוא בחר בה לאישה לאחר שבירר שהיא בעלת מידות טובות. זה עתה היא בחרה להינשא לו, כך שברור לו שהיא לא מתעמרת בו בכוונה תחילה.

הבעל יושב מול קערות העדשים ומנסה למצוא פשר להתנהגות אשתו ולבסוף הוא חושב שיתכן שהוא מבין – ייתכן שאשתו פשוט מקבלת אותו כמו שהוא. באמת לא מובן לה למה שמישהו ירצה שני עדשים, ובוודאי שלא הגיוני שהוא ירצה מהם כמות של סאה. היא כשלעצמה לעולם לא הייתה מבקשת שני עדשים, כדי להשביע את רעבונה היא זקוקה ליותר – אבל היא לא כופה את ההבנות שלה עליו. הנחת המוצא שלה היא שאיש ואישה הם לא שכפול גנטי, יש לכל אחד מהם ייחודיות. הנחת המוצא שלה היא שבעלה לא כפוף להיגיון שלה ומותר לו לחשוב גם באופן שונה ממנה, אפילו שונה מאוד.

הבעל מבין שמסיבה זו האישה התייחסה לבקשותיו במובנן המילולי בלבד – היא פשוט אומרת לו, ללא מילים, שהיא לא רוצה לבקר אותו, לנתח את מחשבותיו. בוודאי שהיא הבינה שניתן להעניק לדבריו משמעות שונה מהמשמעות המילולית הראשונית שלהם, אך היא ברהה מכך. היא לא מקבלת בשום פנים את הנחת המוצא שלו שהיא אמורה לפרשן את בקשותיו. האישה יודעת שהמשמעות ההגיונית בעיניה אינה בהכרח המשמעות שאליה התכוון בעלה, ואם ברצונה למלא את הבקשה שלו – עליה לשחרר את הבקשה מהפרשנות שלה. ברור לה שאם היא תסביר כל בקשה שלו בכפוף לכללי הציפיות שלה, הדבר יסתיים בכאב גדול. אולי האכזבות שנגרמו כעת היו נמנעות, אבל אכזבות קשות הרבה יותר היו מצפות להם בהמשך.

הבעל חושב שהוא מבין – אשתו לא תנסה לשנות אותו גם כשברור לה שהוא שונה ממנה. היא יודעת עם מי היא התחתנה והיא יודעת שהוא שונה ממנה. אדרבה, היא מכבדת את השוני ושמחה בו גם כשהיא לגמרי לא מבינה אותו.

לכן ביקש הבעל מאשתו **בוציני** – הוא רצה לבחון האם באמת כך פני הדברים. הוא לא רוצה קישואים, הוא גם לא רוצה נרות – הוא רק רוצה לבדוק האם צדק בניתוח שלו את התנהגותה, האם באמת כך פני הדברים.

מסיבה זו היה לחז"ל חשוב להדגיש לנו שמדובר באדם שעלה מבבל אל ארץ ישראל: **ההוא בר בבל דסליק לארעא דישראל** – הוא שולט היטב בשני הניבים. גם היום ידועות המשמעויות השונות למילה **בוציני** לכל מי שיש לו יד ורגל בדברי חז"ל, והאישה

בוודאי הייתה מודעת להן לא פחות מאיתנו. הפתגם: "בוצינא טבא מקרא"¹⁵ מוכר ומצוטט לא מעט בשיח היום-יומי שלנו, ומן הצד השני מפורסמת הפנייה השכיחה בזוהר אל רשב"י בכינוי "בוצינא קדישא"¹⁶. הבעל בחר במכוון מילה שיש לה שני פירושים – האחד בארמית בבליית, שפת האם שלו, והשני בארמית ארץ-ישראלית, שפת אשתו. הוא מצפה לראות לפי איזה ניב תפרש אשתו את הבקשה.

כאשר אמר לה הבעל זילי אייתי לי תרי בוציני – הוא מלא תקווה וציפייה שאשתו תביא לו קישואים, כפי הפירוש בשפה הבבליית, וכך יבואו האירועים הביזאריים של הימים האחרונים על פתרונו. אם היא תמלא את בקשתו בהתאם לשפת האם שלו – הרי שהיא באמת קשובה לעולמו שלו, לא רוצה 'להשתלט' עליו או לעשות מעשים שעלולים להסב לו כאב. או אז מוכח שהוא צודק בהערכתו ושכל הנהגותיה המוזרות היו מתוך אהבה גדולה אליו, מתוך מוכנות לתת מקום מלא לעולמו הפנימי בביתם.

שבירת הנרות, המעשה והסמל

לצער הרב, אולת ואייתי ליה תרי שרגי – אשתו שבה ובידיה שני נרות. הבעל מאוכזב מאוד – התקווה שמילאה אותו שהנה הוסר מסך הערפל וכל אשר עשתה אשתו לא היה אלא מאהבתה ומהכבוד שהיא רוחשת אליו – התנפצה באחת. לא, הוא לא הבין נכון – היא לא עשתה שום מאמץ לעשות לו נחת רוח, היא לא מנסה לעשות את מה שהוא רוצה. היא פירשה את דבריו בשפתה למרות שהיא יודעת שמבחינתו יש משמעות אחרת לבוציני.

לכאורה, תגובתו של הבעל מובנת: אמר לה: זילי תברי יתהון על רישא רבבא, "ומחמת כעס אמר לה"¹⁷. אולם כאשר מדייקים בלשון הגמרא, עולה תמונה אחרת: כפי שראינו, יש אדם ה"משבר כליו בחמתו"¹⁸ – התקפי כעס וזעם עלולים לגרום לאובדן שליטה עד כדי כך שהאדם מנפץ את אשר לפניו. כשאדם רואה שהדברים מתנהלים בניגוד לציפיות שלו הוא עשוי לחוש שאין הוא מעוניין בעולם שכזה. היצר מבקש להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו והוא משגר את כל תסכולו כלפי חפץ מקרי שנקלע לידו.

15. כתובות פג ע"ב. שם משתמשת הגמרא במשמעות הבבליית של המילה בוצינא. תרגומו החופשי של הפתגם הוא: 'עדיף קישוא מדלעת', ומשמעותו מקבילה למשמעות הפתגם: "טוב ציפור ביד משתי ציפורים על העץ".

16. שתרגומו נר קדוש, מאור קדוש, כפי המשמעות העברית של המילה בוציני.

17. פירוש המיוחס לרש"י. וכן פירשו הר"ן ותוספות.

18. שבת קה ע"ב.

גם כאן, אם היה הבעל מזנק ממקומו ומטיח את הנרות על הכותל, היינו מבינים שהוא מתוסכל מהתנהגות אשתו, הוא כועס עד כדי כך שהוא איבד שליטה ו"משבר כליו בחמתו". אבל האיש שלפנינו שולט בעצמו: הוא נותר במקומו ומבקש ממנה שהיא זאת שתרכך את הנרות. אם כן, למה הוא רוצה שהנרות ישברו? למה הוא רוצה שהיא זו שתשבור אותם? ובכלל, למה דווקא על ראש הפתח?

בכל בית בישראל מדליקים בערב שבת שני נרות – אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמו¹⁹. חז"ל הדגישו מאוד את חשיבות הדלקת נרות שבת²⁰ ויש אף שאמרו שזו מצווה מדאורייתא²¹. משמעותה של מצווה זו היא הוספת שלום בבית: "אמר רבא, פשיטא לי: נר ביתו ונר חנוכה – נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו"²². ומוסיף רש"י שם: "והכי אמרינן לקמן 'ותזנח משלום נפשי' – זו הדלקת נר בשבת", שבני ביתו מצטערין לישב בחשך"²³. הרב קוק זצ"ל מסביר שנרות השבת מעצימים ומביאים לידי ביטוי את האהבה שבבית, את רצון בני הבית להיות ביחד, לראות זה את זה במובן פנימי²⁴. תפקיד הנרות, הכוח הטמון בהם, הוא יצירת שלום בית, הוספת שלום ושמחה בין בני המשפחה.

נתבונן באישה האוחזת בידה שני נרות ולא נוכל שלא לחוש בסמליות העזה. מעמד הדלקת הנרות רווי ברגשי קודש, מראה האם העומדת בתפילה מול נרות השבת ועיניה דומעות הוא אחד מהזיכרונות הנצריים בליבו של אדם ומלווים אותו לכל חייו. קשה להניח שהאיש שבסיפור לא זיהה את הסיטואציה – אלא שהיא בכלל לא מילאה אותו נחת. במקום שהנרות יסמלו את ריבוי האור בבית, את הוספת השמחה של בני הזוג זה בזה; במקום שיסמלו את החיבור שנוצר בין בני הזוג – הם סימלו עבורו חושך, אי הבנה הדדית ופירוד.

19. שבת לג ע"ב.

20. שם כה ע"ב. רמב"ם הלכות שבת ה א: "הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק, ולא מצווה שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה כגון עירובי חצרות או נטילת ידיים לאכילה. אלא חובה, ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בביתן נר דלוק בשבת. אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר, שזה בכלל עונג שבת".

21. אליה רבה תרעא סק"ב.

22. שבת כג ע"ב.

23. שם כה ע"ב: "ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה. מאי ותזנח משלום נפשי? – אמר רבי אבהו: זו הדלקת נר בשבת". וברש"י שם: "הדלקת נר בשבת. שלא היה לו ממה להדליק, ובמקום שאין נר אין שלום, שהולך ונכשל והולך באפילה".

והתוספות שם ד"ה "הדלקת", והרמב"ם בהלכות שבת פ"ה ה"א ביארו שחייב הדלקת נר שבת הוא משום עונג שבת. נראה כי הם מתייחסים לעונג שנגרם מ"שלום ביתו" שמופיע כתוצאה מהדלקת הנר.

24. עין איה שבת ח"א פרק ב פסקה ג ושם פסקה קעט.

לכן, **אמר לה: זילי תברי יתהון** – הבעל אינו בהתקף זעם, הוא לא איבד שליטה; אדרבה, מתוך שיקול דעת הוא רוצה בשבירתם, ממש כפי שהוא חש כלפי הקשר שלו ושל אשתו – שבר גדול. הוא לא רוצה את הנרות הללו, הוא לא רוצה את האור שלהם. הוא רוצה להישאר בחושך, להיות לבד ולא לראות אף אחד, בעיקר לא את אשתו.

ראש השער

אך מדוע מבקש הבעל שהיא תשבור אותם דווקא **על רישא דבבא**, על ראש השער? כדי לעמוד על עומק כוונת הבעל עלינו לברר תחילה מהו אותו **רישא דבבא** ומה משמעותו.

בימי קדם כמעט שלא הייתה אפשרות ליצור פתחים שהמשקוף שלהם ישר כפי שאנו רגילים. כיום, בבנייה המודרנית, יוצקים מעל כל חלון ופתח רצועת בטון המחזקת במוטות פלדה. אך בימים עברו היו הקירות נבנים אבן על גבי אבן וצריך היה למצוא פתרון כיצד לבנות פתח בקיר בלי שהאבנים שמעל הפתח ייפלו לתוכו. אפשר היה להניח אבן רחבה על שני המשקופים מעל הפתח שתחזיק את כל האבנים היושבות מעליה. אך כל זאת בתנאי שנמצא אבן רחבה וחזקה מספיק שתוכל לעמוד במשקל העצום של האבנים שיושבות מעליה, ולא תמיד קל למצוא אבנים מתאימות.

הבנאים הקדמונים פיתחו שיטת בנייה שניתן להבחין בה כמעט בכל מבנה עתיק – פתח שראשו בצורת קשת. כמו רעיונות רבים אחרים הועתק גם רעיון הקשת מהטבע. בניגוד לשאר בעלי החיים מתחלק משקל גופו של האדם רק על שתי רגליים הסופגות לבדן את הלחות פסיעותיו. כדי שכף הרגל האנושית תוכל לעמוד בעומס היא אינה בנויה כמשטח ישר אלא בצורת קשת. מבנה הקשת מסוגל לעמוד במשקלים כבדים והוא נשאר יציב. אלו שכף רגלם שטוחה סובלים פעמים רבות מכאבים עזים לאחר ריצה או הליכה ארוכה²⁵.

בניית פתח קשתי דורשת תחכום ומקצועיות גבוהה. הקשת בפתח השער מתבססת על ה"רישא דבבא" או בלשון הנביא: "אבן הראש"ה²⁶ – זוהי האבן הגבוהה ביותר בקשת, האבן המרכזית. לא צריך להיות מהנדס בניין או אדריכל כדי להבחין בתפקיד המשמעותי שיש לאבן זו. בפתח כזה האבנים המרכיבות את הקשת מעוצבות באופן מדויק כך שלחץ האבנים מכל צד של הפתח יופנה אל האבן הראשית. אבן זו סופגת אל תוכה גם את הלחץ משני הכיוונים השונים וגם את משקל האבנים שמעליה. הלחצים

25. בשפה הרפואית מכונה התופעה 'פלטפוס'.

26. זכריה ד ז.

ההדדיים מנטרלים זה את זה ולא מאפשרים לאבני מסגרת הפתח לזוז ממקומן. לא רק שאבן הראשה מסוגלת לעמוד בלחץ, אלא ככל שהלחץ כבד יותר כך האבן נקבעת חזק יותר במקומה והפתח יהיה יציב יותר. כך נותר חלל הפתח שלם והאבנים שמעליו אינן קורסות לתוכו.

לא כל אבן יכולה לשמש בתור אבן הראשה – **רישא דבבא**. העומסים המופעלים עליה רבים וכבדים והיא צריכה לעמוד בהם לאורך שנים. רק אבן קשה מאוד, ללא סדקים וחריצים, תצלח לתפקיד. קיומו של פתח מותנה בכך שנמצא אבן שכזאת. היא אמנם קטנה בממדיה אך גדולה בעוצמותיה.

חור בחומה

אמנם, כדי להבין מה מסמלת אבן הרישא בצורה שלמה, עלינו להתבונן עליה מזווית נוספת:

כאמור, מטרתה של אותה **רישא דבבא**, אבן הראשה, היא ליצור פתח, שער, אך פתח תפקידו לפתוח, ואין לו כל משמעות אם אין קיר או חומה סביבו. במובן זה השער הוא אנטיזתה לבניית החומה. אדם בונה חומות כשהוא רוצה לנתק בין מרחב אחד למשנהו, להסתגר, אך הפתח יוצר קשר בין שני המרחבים המנותקים. פתח הוא בעצם פרצה בחומה.

נתבונן בשער עיר מוקפת חומה. בניית חומה סביב עיר דורשת מאמצים גדולים ומשאבים אדירים רבים. אנשי העיר לא היו משקיעים כה רבות אם הייתה להם ברירה אחרת. חומה המקיפה עיר היא סימן מובהק לעושרה של העיר, לכך שיש בה אוצרות ורכוש שעלולים לגרום לזרים ללטוש עיניים ולשאוף להשתלט עליהם. נווד עני לא מנסה להגן על רכושו בעזרת חומות – הן יקרות הרבה יותר מהרכוש הדל שחשוב לו להגן עליו. כדי למנוע מאויב פוטנציאלי להפיק את זממו, בונים בני העיר חומה שיוצרת נתק ביניהם ובין החוץ המאיים, ובכך מגנים על עירם ועל אוצרותיה.

בעצם מהותו של הפתח ישנה מורכבות מסוימת – הוא אמור לגלם בתוכו את האיזון הנכון בין שני רצונות: סגירות ופתיחות. בני העיר רוצים להיות מוגנים מהעולם החיצון המאיים עליהם, אבל הם גם רוצים להיות מחוברים לכל הטוב שהם יכולים להפיק מן החוץ. למרות שהפתח מהווה נקודת תורפה ופוגע ביכולת החומה לגונן עליהם, הם לא יכולים לוותר עליו. הם עושים כל מאמץ שהפתח ייבנה במיקום הנכון ויהיה מוגן ככל האפשר. הם מתקינים בו דלת כבדה וחסונה ומציבים משמר יום ולילה – אך השער יישאר תמיד נקודת תורפה, החוליה החלשה בחומת העיר.

כך גם בביתו של אדם. אנו זקוקים למקום אישי. החוץ שייך לכולם, הוא מתנהל בהתאם למוסכמות חברתיות. כשאדם נמצא חשוף לעין כל הוא כפוף למוסכמות אלו ונתבע להן. לעומת זאת בבית שלו הוא המחליט, הבית מתנהל לפי המחשבות והרצונות שלו. הקירות המבדילים אותנו מרשות הרבים מעניקים לנו את רשות היחיד. אך כמו בחומת העיר כך גם בבית, אי אפשר בלי פתח, לא נוכל להתקיים בלי לפתוח דלת אל העולם שבחוץ ולו רק בגלל צרכים כלכליים.

מורכבות אישיותו של הבעל

נראה שהמורכבות הבאה לידי ביטוי בפתח, בשער, מאפיינת את תכונת נפשו של הבעל. כפי שראינו, הגמרא בוחרת לכנות את הבעל בכינוי **בר בבל**, בן בבל ולא מסתפקת בתיאור העובדה שהוא עלה מארץ זו. ניתן להבין שזהו תיאור חיצוני בלבד, שכן האנשים שסביבו הסתכלו עליו, בדומה למצב בימינו שיש אנשים המוסיפים לשפוט אנשים שעלו מן התפוצות לפי ארץ מוצאם. אך את הגמרא כתבו חז"ל, וודאי שהם לא היו עסוקים בסטיגמות עדתיות. לכן ברור שכינוי זה בא ללמד על אופי תרבותי²⁷. כמו בן שתכונות אביו מופיעות בו כך גם הבעל שבסיפור, התכונות הבבליות הופיעו בו. הגמרא קוראת לו 'בן בבל' מכיוון שכן הוא ראה את עצמו, כך הוא קרא לעצמו. האיש היה גאה בהיותו בן בבל ושמח ביתרונות שמוצאו נתן לו לדעתו, הוא התנהג כבבלי ולא התבייש במבטא הבבלי שאולי היה לו.

אלא שכדי לתאר את האיש נכון אי אפשר להסתפק בהיותו **בר בבל**, בהמשך המשפט מתארים לנו חז"ל דמות שונה לחלוטין: **דסליק לארעא דישראל** – הבעל בחר להתנכר לבבל, הוא עקר עצמו מארצו ומולדתו ובחר לעלות לארץ ישראל.

ההחלטה לעלות לארץ מקבלת משמעות יתר לאור התקופה ההיסטורית שבה התרחשו הדברים – ימי שלטונו של המלך הורדוס²⁸. מדובר בתקופה קשה וחשוכה מאוד בארץ ישראל, כפי שמספרת הגמרא²⁹:

27. חז"ל הולכים בזה בדרכו של המקרא. לדוגמה, התורה מכנה את פוטיפר "איש מצרי" (בראשית לט א). ברור שאין הכוונה רק שהוא נולד במצרים אלא יש כאן תיאור מידותי פנימי ששופך אור על התנהגותו עם יוסף.

28. ניתן להסיק זאת מכך שבבא בן בוטא, המופיע בסיפור שלפנינו, חי בימי הורדוס (ראה בדברי הגמרא בבא בתרא ג ע"ב המובאים להלן).

29. בבא בתרא ג ע"ב.

(תרגום חופשי)

הורדוס היה עבד של בית חשמונאי...	"הורדוס עבדא דבית חשמונאי
יום אחד שמע בת קול שאמרה: כל עבד	הוה... יומא חד שמע ההוא
שימרוד עכשיו – מצליח.	גברא בת קלא דאמר: כל עבדא
קם, הרג לכל אדוניו.	דמרד השתא מצלח.
אמר (הורדוס בלבו): מי דרש את	קם קטלינהו לכולהו מרותיה...
הפסוק 'מקרב אחיך תשים עליך מלך'	אמר: מאן דריש 'מקרב אחיך
– ולא עבד? (מי יהווה אופוזיציה שלא	תשים עליך מלך'? רבנן.
תכיר בלגיטימיות שלטוני?) אלו חכמים.	קם קטלינהו לכולהו רבנן.
קם, הרג לכל החכמים. השאיר את בבא	שבקיה לבבא בן בוטא למשקל
בן בוטא ליטול ממנו עצה.	עצה מניה".

הורדוס קם ומחסל באכזריות רבה את כל בית חשמונאי, בית המלוכה של אותם ימים. לאחר שהוא משתלט על המלכות הוא נלחם בחז"ל, עורך בהם טבח אכזרי ומותיר את בבא בן בוטא כאחד השרידים היחידים³⁰.

לעומת המצב הקשה ששורר בארץ ישראל, בבבל המצב טוב מאוד: עולם התורה מצוי בפריחה גדולה, קמות ישיבות גדולות, יש חופש דת ופרנסה בשפע – מבחינות רבות הרבה יותר נוח לגור בבבל. מסיבה זו ניתן להניח שבאותם הימים העלייה מבבל לארץ ישראל הייתה דלילה מאוד. רק אנשים בודדים שאהבת ארץ ישראל בערה כאש בעצמותיהם, מסרו את נפשם ועלו ארצה.

הבעל שבסיפור היה דמות חריגה בבבל – הוא נמנה על אותם יחידים שעזבו הכול וויתרו על הנוחות הגשמית ואף הרוחנית. אהבת ארץ ישראל בערה בקרבו עד שהיה מוכן למסור הכול למענה.

התרחיש המתבקש היה שאיש ששילם כה רבות כשעזב את בבל ומנעמיה למען החיים בארץ ישראל ינסה לשכוח את עברו הגלותי ולהשתלב לגמרי בתרבות הארץ-ישראלית. הנטייה האנושית הטבעית היא שאדם המגיע למקום חדש ירצה לטשטש את זרותו ולנסות להתערות בחברה המקומית, להיות חלק מכולם. היינו מצפים שכך ינהג גם הבעל הבבלי, שהוא יתאמץ שלא נקרא לו 'בן בבל'.

מדוע אם כן הוא מתעקש לשמר את תכונות ארץ מוצאו: **הוא בר בבל?**

30. התוספות ד"ה "קטלינהו לכולהו רבנן" מעירים שלא דווקא את כולם.

הבעל הוא אדם מיוחד שאף פעם לא הלך עם הזרם – לא בבבל ולא בארץ ישראל. לכן, גם לאחר שזכה לעלות ארצה לא ניסה להיטמע באנשי הארץ ולשכוח את עברו אלא הוסיף לראות את עצמו **כבר בבל**. הוא הוסיף להיות "בבלי גאה" מפני שחשב שיש הרבה מה ללמוד מיהדות בבל. מסתבר שהוא שילם מחירים על בחירתו להיות 'בן בבל' בחברה ארץ-ישראלית אך זה לא מנע ממנו לדבוק באמונתו הייחודית. ייתכן שאין זו בחירה אלא נתוני האישיות שלו דחפו אותו שלא לוותר על היקר והחשוב לו.

היכולת שלו להיות חריג שאינו נגרר בקלות אחר התרבות הסובבת מלמדת אותנו שיש לו עולם פנימי עשיר שהוא שמח בו מאוד. האיש אינו עלה נידף שכל רוח מצויה קובעת את מיקומו – לאיש יש זהות פנימית מגובשת ולחץ חיצוני לא ישנה אותו בקלות. רשות היחיד הפנימית שלו מובחנת היטב ומוקפת חומה.

אמנם, לא נכון יהיה לזהות את הבעל **כבר בבל** בלבד, כאדם סגור שאינו רוצה להיפתח אל עולמה התרבותי של ארץ ישראל. יכול היה לחפש לאישה עולה חדשה שכמוהו גדלה בבבל, אישה שמכירה את הסגנון והאופי הבבלי. אבל הבעל **סליק לארעא דישראל**, **נסיב איתתא** – הולך ונושא דווקא אישה ארץ-ישראלית מפני שהוא רוצה להיות שייך לארץ ישראל, הוא מבין שיש לו הרבה מה ללמוד מיהדות הארץ. מדובר אמנם באדם סגור שלא מושפע בקלות מן החברה שסובבת אותו, אבל כשצריך הוא יודע גם להקשיב לסביבה ולהיפתח אליה.

הדבר המסמל ומאפיין יותר מכול את תכונות הבעל הוא השער, הפתח. זהו אדם שבנה סביבו חומות בצורות ושומר בקנאות על ד' אמותיו, אך למרות זאת, מתוך זהירות גדולה הוא מוכן לפתוח פתח. הוא מבין שלא משנה כמה עשיר עולמו הפנימי – הוא זקוק לקשר עם החוץ. ברור לו שהחוץ יכול להעשיר ולהפירות אותו, למרות שלגביו החוץ הוא אחר. זאת ועוד, אם יישאר סגור ומכונס לא תהיה לו אפשרות להשפיע על אחרים, אך אם ייפתח הוא יכול לתרום מעצמו לזולת.

כגודל הציפיות – גודל השבר

כביטוי ישיר לפתיחות שלו ניגש הבעל לבנות את ביתו. אין לך פתיחות גדולה מחתונה – אדם שמתחתן בוחר להכניס אדם אחר עמוק לתוך חייו. מרגע החתונה הוא איננו לבדו יותר, עולמו שזור בעולמה של אשתו ועולמה בעולמו. בעל ואישה אינם שני בני אדם הגרים במקרה תחת אותה קורת גג, אלא הם בונים יחד בית. כל אחד מהם יודע שהבית שנבנה יהיה שונה לפחות בחמישים אחוז מהבית שהוא ראה בדמינו. כל הבדל אישיותי, ולו הקטן ביותר, יבוא לידי ביטוי בחלוף הזמנים; הילדים שלו, היקרים לו מכול, יחונכו גם על ידי ההורה השני. אמנם לרוב משתדל כל אחד מבני הזוג לשאת אדם

המזוזה עם ערכיו ותפיסת עולמו פחות או יותר, אבל אחרי הכול הם שונים – שונים בנפש, שונים במידות, שונים בהסתכלות על העולם. אם כך הוא הדבר במקרה רגיל – במקרה שלפנינו נדרשת פתיחות גדולה במיוחד. לא פשוט ולא קל היה לו להכניס לתוך האינדיבידואליות שלו מישהי שונה. אך הוא לא מנסה להתחמק או לחפש פתרונות קלים, הוא נושא אישה שגדלה במקום אחר מהמקום בו הוא גדל. הרקע התרבותי-מנטאלי השונה מהווה בוודאי אתגר נוסף על שלל ההבדלים שקיימים אצל כל בני זוג, ובכל זאת הוא מוכן לפתוח את שערי ליבו לרווחה ולהכניס אותה אל תוך חייו.

הוא ניסה להיפתח אל אשתו, אך כגודל הרצון להיפתח כך גודל השבר... מסתבר שלא עברו ימים רבים עד לפעם הראשונה שבה ביקש הבעל מאשתו להכין לו ארוחה. עוד לפני ששוככת שמחת החתונה מתברר לו שהוא הכניס לביתו מישהי שכלל לא מנסה להבין אותו. היא מפרשת את דבריו באופן מילולי, היא לא מנסה, או לא מסוגלת, לשמוע את המתרחש בנפשו. 'מבחן הבוציני' שהוא עורך לה נכשל ורק מוסיף כאב על כאבו. הוא לא מצליח להבין את פשר התנהגותה המוזרה. הוא ביקש להיפתח, לבנות יחד בית, אך הוא מגלה שאיתה הדבר בלתי אפשרי.

כשרואה הבעל את אשתו ובידיה שני נרות, סמל לרצון שלנו לראות זה את זה גם כשחשוך – הוא מתמלא ייאוש. כל כך רצה האיש להיפתח, הסכים לפנות בתוכו מקום לאשתו, ולשווא. הוא מרגיש שכל ההיפתחות שלו היא מהלך חד צדדי שזאת שמולו אינה שותפה לו. מבחינתו אין זכות קיום לנרות – 'אם היא לא רואה אותי – גם אני לא רוצה לראות אותה. עדיף לחזור אל החושך ולהיות לבד'.

אמר לה: זילי תברי יתהון על רישא דבבא – הוא מבקש ממנה לשבור את הנרות, נרות של שלום בית, על האבן שבראש הפתח.

צריך להתאמץ כדי להתכחש למשמעות הסמלית של אבן זו המשלמת מחיר כבד כדי שהפתח יישאר פתוח. המיוחד בה הוא שהיא לא רק מצליחה לעמוד בלחץ, אלא נהפוך הוא – ככל שהלחץ כבד יותר כך נקבעת האבן חזק יותר במקומה. כאשר כל צד דוחף מהכיוון שלו, היכולת שלה לשמר את חלל הפתח רק מתעצמת.

וצריך להתאמץ עוד יותר כדי להחמיץ את המשמעות הסמלית של נרות שלום הבית המתרסקים על אבן הראשה. נראה כי הבקשה שלו לייצר מפגש אלים בין נרות השבת לאבן הראשה היא החצנה לחוויה הפנימית שלו. הבעל מרגיש שכשל בניסיונו לתפקד כמו אבן הראשה, שמסת הלחצים המרוכזת בו גדולה מכפי מידותיו וכבר אין לו כוח להישאר פתוח לאשתו. וכשם שכאשר אבן הרישא דבבא מתמוטטת ונופלת קורס

הפתח כולו ונסתם, כך הוא מבקש למוטט את הפתח שניסה לפתוח בליבו. רצף התסכולים גורם לו לרצות לדעוך לתוך עצמו. אם אין בביתו שלום – עדיף לו לסגור כל סדק בשער, להשתבלל בתוך עצמו ולשקוע באפילה. כשהאור יכבה הוא לא יראה יותר אף אחד והעולם כולו ישקע עימו באפילה. המעשה מועבר אלינו במילים כתובות אך אי אפשר שלא לשמוע את הטון והמנגינה – המילים נוטפות ייאוש, כאב ואכזבה. אלא שאז קמה אשתו ועושה את הבלתי יאומן: **אזלת ותברת יתהון על רישיה** – היא שוברת את הנרות על ראשו של התנא הצדיק בבא בן בוטא.

ללא ספק זוהי הנקודה התמוהה ביותר במדרש. כפי שראינו, האישה אינה שוטה – לא ייתכן שבבא בן בוטא ייתן מקום חיובי למעשה שטות, ובוודאי שחז"ל לא היו קובעים לנו סיפור חסר טעם שכזה בגמרא.

אם כן, למה ומדוע פעלה כך האישה?

ג. לדמותו של בבא בן בוטא

ברכתו של בבא – ההזדהות עם האישה

נראה כי המפתח להבנת המדרש נעוץ בדברי בבא בן בוטא לאישה: **את עשית רצון בעליך, המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא**.

הצופה הממוצע בהתנהגות האישה עשוי להגיב בשלל תגובות – חיוך, צער או פליאה. לתגובה של בבא בן בוטא אפילו האישה לא ציפתה, הענווה וסבלנות שלו מרשימים מאוד. אולם כאשר מתבוננים בתוכן הברכה: **המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא** – עולות מספר תמיהות:

- א. מה פשר הביטוי **המקום יוציא ממך**? הרי הביטוי המקובל הוא 'המקום יברך אותך שתזכי ללדת'?
- ב. למה הוא מברך אותה שתזכה דווקא **לשני בנים**?
- ג. **בנים כבבא בן בוטא** – מדוע הוא אינו מברך אותה בבנים כמו הלל הזקן או כמו רבו, שמאי הזקן? למה דווקא כמוהו?!

לנו נראית ההתנהגות המביכה של האישה כחסרת היגיון לחלוטין, אבל צבר ה'טעויות' של האישה לא מצליח לבלבל את בבא. בעוד שאדם רגיל שנפגש עם הסיפור חש בעיקר חוסר הבנה, בבא בן בוטא מלא הזדהות – הוא רואה משהו שאיש מלבדו לא ראה, ואולי גם לא יכול לראות. אם נקשיב היטב לדברי בבא בן בוטא, נלמד שמבעד לסימני השאלה

והכאב, בבא בן בוטא מזהה באישה משהו שמוכר לו מאוד. על אף שבמבחן התוצאה האישה נחלה כישלון מחפיר ולגמרי לא עשתה את רצון בעלה, הוא מזהה שבאישה הזאת טמונים כוחות חיים שמזכירים לו מאוד את עצמו.

נדיק בלשונו של בבא: **המקום יוציא ממך...** – הילדים הללו לא יגיעו יש מאין, אלא **ממך**, הם גנוזים בתוכה כבר עכשיו. בבא בן בוטא ממוקד בכוחות שהוא מזהה באישה כבר כעת. הוא מבין היטב מה הוליד את כל התסבוכת ומתמלא הערכה והזדהות. הוא מברך אותה שהמקום **יוציא ממנה** את הכוחות שבפועל, כעת, הולילו את הבית למשבר עמוק, אך הפוטנציאל שלהם הוא לעילא ולעילא.

בבא בן בוטא יודע שכלל לא פשוט לממש כוחות כאלו. לא מובן מאליו שזרעים אלו יצליחו לנבוט ולהניב ברכה, ולכן הם נזקקים לברכה. כשהוא בוחר לברך שהילדים יהיו כמוהו הוא לא מתכוון לברכם שיהיו צדיקים ובעלי מידות טובות כמוהו – לשם כך בוודאי היה בוחר ברבותיו או דמויות מופת אחרות. הוא מזהה את עצמו בתוך שורשי השבר ומברך שייולדו להם, לאיש ולאשתו שניהם יחד, ילדים שיצליחו להוציא אל הפועל את אותם כוחות מיוחדים בצורה מבורכת ומדויקת – **כבבא בן בוטא**.

זה המפתח שנמסר בידינו ואנו נאחז בו ולא נרפה. כדי להבין את הכוחות הייחודיים שטמונים באישה ומובילים אותה, עלינו לעיין בדמותו של בבא בן בוטא וללמוד על דרכי חייו. רק אז נוכל לשוב ולהתבונן בסיפור שמספרת הגמרא.

מתלמידי שמאי הזקן – שהיה יודע שהלכה כבית הלל

אנו פוגשים את בבא בן בוטא במסכת ביצה, במשנה העוסקת במחלוקת שבין בית הלל לבית שמאי בנוגע להקרבת קרבנות ביום טוב³¹. בית שמאי אומרים שביום טוב מביאים עולי הרגלים קרבן שלמים בלבד, שכן הוא נאכל ביום טוב, אך לא סומכים עליו³², ובית הלל סוברים שמותר להביא גם קרבן עולה, אף שאינו נאכל, ואף לסמוך עליו³³.

31. משנה ביצה ב ד.

32. הרמב"ם (הלכות מעשה הקרבנות ג ו): "כל קרבנות בהמה שיקריב היחיד... סומך עליהן (בעל הקרבן) כשהן חיות", ובהמשך (הלכה יג): "וצריך הסומך לסמוך בכל כחו בשתי ידיו על ראש הבהמה".

33. שתי מחלוקות יש במשנה זו: האחת היא בנוגע לסמיכה. אסרו חכמים להישען על בהמה ביום טוב. בית שמאי סוברים שהגזירה היא גם על קרבנות ולכן הסמיכה חייבת להיעשות לפני יום טוב. ואילו בית הלל סוברים שהשחיטה חייבת להיעשות מיד לאחר הסמיכה, ולכן התירו חכמים לסמוך אף ביום טוב על אף שזהו שימוש בבעלי חיים. המחלוקת השנייה היא האם מותר להקריב ביום טוב קרבן עולה שאין אוכלים מבשרו – בית שמאי אסרים ובית הלל מתירים.

בנוגע למחלוקת זו מביאה הגמרא מעשה:

"תנו רבנן: מעשה בהלל הזקן שהביא עולתו לעזרה לסמוך עליה ביום טוב. חברו עליו תלמידי שמאי הזקן, אמרו לו: מה טיבה של בהמה זו? אמר להם: נקבה היא, ולזבחי שלמים הבאתיה. כשכש להם בזנבה, והלכו להם. ואותו היום גברה ידם של בית שמאי על בית הלל, ובקשו לקבוע הלכה כמותן. והיה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן, ובבא בן בוטא שמו, שהיה יודע שהלכה כבית הלל, ושלח והביא כל צאן קדר שבירושלים והעמידן בעזרה, ואמר: כל מי שרוצה לסמוך – יבא ויסמוך. ואותו היום גברה ידן של בית הלל וקבעו הלכה כמותן, ולא היה שם אדם שערער בדבר כלום"³⁴.

פעם אחת, באחד מן הרגלים, עלה הלל הזקן לבית המקדש עם שה זכר כדי לסמוך עליו ולהעלותו לקרבן עולה, כדעת בית הלל שהדבר מותר. פגשוהו תלמידיו של שמאי הזקן ושאלו אותו מה הוא מתכוון לעשות עם בהמה זו. מרוב ענוותנותו, לא רצה הלל לעורר מחלוקת אלא שינה מפני השלום³⁵ וענה להם שהבהמה נקבה היא ומיועדת לקרבן שלמים, שכן אין מביאים נקבה לקרבן עולה. ולראיה "כשכש להם בזנבה – כדי להטעותן, שיהיו סבורים שהיא נקבה"³⁶.

"אותו היום גברה ידם של בית שמאי על בית הלל ובקשו לקבוע הלכה כמותן" – מכך שהלל הזקן בכבודו ובעצמו נמנע מלהקריב את עולתו הבינו חכמי ישראל שגם הוא מכופף דעתו בפני דעת בית שמאי. המצב שנוצר אפשר לקבוע את דעת בית שמאי כהלכה לדורות בעניין זה.

אבל "היה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן, ובבא בן בוטא שמו, שהיה יודע שהלכה כבית הלל". בבא בן בוטא היה מתלמידי שמאי, אבל הוא ידע ש[לפחות³⁷] בדיון זה יש לפסוק כדעת בית הלל. בבא לא רק היה יודע, אלא עשה מעשה: "ושלח והביא כל צאן קדר שבירושלים" – את כל הצאן המעולה והמשובח³⁸, והודיע שמי שרוצה יכול לבוא

34. ביצה כ"ע"א.

35. פירוש המיוחס לרש"י נדרים שם.

36. שם.

37. בתוספתא הנוסחא שונה: "שהיה יודע שבכל מקום הלכה כבית הלל".

עירובין יג ע"ב: "אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל. וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן? מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן".

38. פירוש המיוחס לרש"י נדרים שם.

ולסמוך. ביום הגדול שבו "גברה ידם של בית שמאי" וכמעט ונפסקה הלכה כמותם, בבא בן בוטא יצא כנגד שיטת הפסיקה שהוא וחבריו לבית שמאי דגלו בה. לבדו הוא מטה את הכף וגורם לכך שתפסק הלכה כבית הלל.

מהמעשה שהביאה הגמרא מצטיירת דמותו של בבא בן בוטא כדמות מרשימה ביותר. המחלוקות הרבות שאנו מכירים בין בית הלל ובית שמאי אינן צבר מקרי של אירועים שב'מקרה' פסקו בהם כל תלמידי בית הלל אחרת מכל תלמידי בית שמאי. בשורש כל מחלוקת הלכתית עומדת מחלוקת עקרונית מהותית. גם אם לא תמיד אנו מסוגלים לעמוד על שורשיה הפנימיים, בוודאי שלא בהבנה מלאה, ישנו קשר פנימי בין כל פרטי המחלוקת ההלכתיים לבין המחלוקת המהותית שעומדת בשורשם. לפעמים בעומדנו על הפרטים ההלכתיים של המחלוקת מתייצב לנגדנו שורשה הפנימי, ולעיתים קשה יותר לחשוף אותו ואיננו יודעים מדוע פרט כה קטן כביכול חשוב כל כך, מזעזע עולמות ויש להתווכח עליו. אבל גם כשאנו לא מוצאים הסבר הרי שיש בנו ברוך ד' מספיק ענווה כדי לדעת שאצל התנאים כל פרט הלכתי נובע באופן ישיר מהמהות הפנימית. דעת אלוהים שלהם מעמיקה לאין חקר ולאור זאת הם מזוהים בצורה ישירה ומדויקת כיצד כל פרט הלכתי ספציפי חייב להתנהל דווקא באופן זה ולא אחר.

אצל התנאים הוויכוח הוא מהותי, קיומי. אם נראה לנו שאנו מבינים את שני הצדדים – אנו בעצם לא מבינים באמת אף אחד מהם. שורש המחלוקות שלהם הוא בשאלה איך עושים את רצון ד', איך מתקנים את העולם במלכות שדי, מהי הדרך הנכונה בעבודת ד'? כאשר זהו שורש המחלוקת, כל פרט חשוב, אי אפשר לוותר עליו ולהתפשר.

כך הוא הדבר גם ביחס למחלוקתם של בית שמאי ובית הלל – יש שורש פנימי המצמיח את העמדות השונות. מקורן של המחלוקות ההלכתיות שבין שני בתי המדרש הוא בשתי גישות שונות מהותית בעבודת אלוהים, שתי הבנות שונות מה דרך ביטוייה הנכון של האמת האלוהית בעולם³⁹. מתוך שתי תפיסות עולם אלו נגזרו ההדרכות השונות הרבות ביחס לקיום המצוות המעשיות.

לאור זאת מובן שהמעשה של בבא בן בוטא הוא מעשה אמיץ במיוחד. ברובא דרובא של ההלכות נקבעה הלכה כבית הלל⁴⁰. במשך שנים ממתנים תלמידי בית שמאי הרואים כיצד עמדת בית המדרש שלהם נדחית מההלכה שוב ושוב, הם חשים שזו החמצה עמוקה והם מייחלים לכך שתיקבע הלכה למעשה על פי דרכם בעבודת ד'. והנה, סוף סוף מגיע הרגע שהם כה ציפו לו שתיקבע הלכה כבית שמאי – והנה קם בבא בן בוטא,

39. עין אי"ה שבת ח"א פרק ב פסקה קיב.

40. עירובין יג ע"ב.

"מתלמידי שמאי הזקן" והופך את הקערה על פיה. היינו מצפים שהוא יהיה הראשון לשמוח בכך שפסק מבית מדרשם, ויתרה מזאת – פסק בהלכות קרבנות הרגל, זוכה להתקבל להלכה בעם ישראל. היו לו סיבות כבדות משקל שלא להתערב, אף על פי שידע שהלכה כבית הלל. התמיכה שלו בהלל בעצם נותנת לגיטימציה לכל הכיוון המחשבתי של בית הלל, שהרי הפרט הזה נובע מעיקרון ואינו תלוש מהקשרו. בבא הבין היטב שהדיון הוא חלק ממערכה כוללת, והגיוני לחשוב שאולי כדאי לכופף פרט ולאפשר לפסוק כבית שמאי גם אם בפרט זה הוא סובר שההלכה אינה כן, כדי שלא להפסיד הרבה יותר. אך הוא מתייצב מול מחשבות מעין אלו ומזדקף אל מול האמת שהלכה כבית הלל. הוא עמד בפרץ וקבע הלכה כבית הלל, לכאורה כנגד תפיסת עולמו.

"ולא היה שם אדם שערער בדבר כלום" – חכמי בית שמאי עומדים מול בבא בן בוטא ולא מעזים לומר דבר. ניתן היה לחשוב שלא היה להם מה לומר, שנסתתמו טענותיהם ההלכתיות כנגד בית הלל. אך במקום אחר אומרת הגמרא על אנשי בית שמאי שהם "מחדדי טפי"⁴¹, מפולפלים ומופלגים בסברא⁴², חכמים גדולים מאוד. מקור שתיקתם הוא הערכה עצומה לבבא והבנה שאם הוא פוסק כהלל הרי שהפסק הוא חלוט ובלתי הפיך.

בבא בן בוטא והורדוס

נמשיך במפגש עם דמותו הייחודית של בבא ונשוב לדברי הגמרא שהזכרנו לעיל המתארת את הטבח שעשה הורדוס בתלמידי החכמים⁴³:

(תרגום חופשי)

אמר הורדוס בלבו: מי דרש את הפסוק:
"מקרב אחיך תשים עליך מלך" – ולא
עָבַד? אלו חכמים. קם והרג את כל
החכמים. השאיר את בבא בן בוטא
לבדו כדי שיוכל ליטול עצה ממנו. שם
לו סביב ראשו כתר עשוי ממחטי קיפוד
וניקר את עיניו. יום אחד בא הורדוס
וישב לפני בבא בן בוטא ואמר:

"אמר: מאן דריש 'מקרב אחיך
תשים עליך מלך'? רבנן, קם
קטלינהו לכולהו רבנן. שבקיה
לבבא בן בוטא למשקל עצה מניה.
אהדר ליה כלילא דיילי, נקרינהו
לעיניה.
יומא חד אתא ויתיב קמיה. אמר:

41. יבמות יד ע"א. כמובן גם בית הלל היו מחודדים, רק שבית שמאי היו מחודדים יותר.

42. מאירי.

43. בבא בתרא ג ע"ב – ד ע"א.

חזי מר האי עבדא בישא מאי קא עביד. אמר ליה: מאי אעביד ליה? אמר ליה: נלטייה מר.

יומא חד אתא ויתיב קמיה, אמר: חזי מר האי עבדא בישא מאי קא עביד.

אמר ליה: מאי אעביד ליה? אמר ליה: נלטייה מר.

אמר ליה: [כתיב] 'גם במדעך מלך אל תקלל'. אמר ליה: האי לאו מלך הוא.

אמר ליה: וליהוי עשיר בעלמא, וכתיב: 'ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר'; ולא יהא אלא נשיא, וכתיב: 'ונשיא בעמך לא תאור'. אמר ליה: בעושה מעשה עמך, והאי לאו עושה מעשה עמך.

אמר ליה: מסתפינא מיניה. אמר ליה: ליכא איניש דאזיל דלימא ליה. דאנא ואת יתיבנא.

אמר ליה: כתיב: 'כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר'.

אמר לו: אנא הוא. אי הואי ידענא דזהרי רבנן כולי האי לא הוה קטילנא להו. השתא מאי תקנתיה דההוא גברא?

"אמר לו: הוא כבה אורו של עולם, דכתיב: 'כי נר מצוה ותורה אור', ילך ויעסוק באורו של עולם, דכתיב: 'ונהרו אליו כל הגוים'.

... אמרי: מי שלא ראה בנין הורדוס לא ראה בנין נאה [מימיו]."

ראה מה מעולל העבד הרע הזה! אמר לו: מה אעשה לו? אמר [הורדוס] לו: קלל אותו.

ענה לו: אסור לקלל מלך שכן כתוב, 'גם במדעך מלך אל תקלל'. אמר לו: אבל הוא לא מלך.

אמר לו: אפילו אם הוא רק עשיר או נשיא, שליט, אסור לקללו. שהרי נאמר 'ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר'; 'ונשיא בעמך לא תאור'.

אמר לו: זה מדובר רק אם הוא עושה מעשה עמך דהיינו נוהג כראוי על פי תורת ישראל, והוא לא עושה מעשה עמך.

אמר לו: אני מפחד ממנו. אמר לו: אין אדם שילך ויאמר לו, רק אני ואתה יושבים כאן.

אמר לו: כתוב: 'עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר'.

אמר הורדוס: אני הוא, אילו ידעתי שחכמים נזהרים כל כך לא הייתי הורג אותם. מהי תקנתיה?

ענה בבא: אתה הרגת את החכמים וכיבית אורו של אולם, תקנתך שתעסוק ב"אורו של עולם" ותבנה את בית המקדש.

ואכן הורדוס בנה את בית המקדש, ואמרו מי שלא ראה בנין הורדוס לא ראה בנין נאה [מימיו].

הורדוס רצח את כל החכמים אבל את בבא בן בוטא לא יכול היה להרשות לעצמו להרוג. הוא הכיר בחכמתו הרבה והשאיר אותו בחיים כדי שיוכל ליטול עצה ממנו. אך ברשעותו הרבה הוא לא הניח לו לחלוטין אלא ניקר את עינו.

יום אחד הורדוס מנסה את בבא בן בוטא, הוא מתיישב מולו מבלי להזדהות ומשדל אותו לקלל את המלך הורדוס. בבא בן בוטא נזהר בלשונו ולא נפל בפח – אולי חשד שהיושב מולו הוא המלך בכבודו ובעצמו, וייתכן שבאמת לא רצה לקלל. זהירותו הרבה והסתייגותו העקבית של בבא בן בוטא מלקלל הפעימה את הורדוס וגרמה לו להבין שהטבח בחכמים היה צעד פזיז ונמהר – הם אנשים רציניים הרבה מעבר למה שחשב. הוא מזדהה בפני בבא בן בוטא ומבקש ממנו דרך לתקן את מעשיו הנוראיים. בבא בן בוטא סולל לו דרך תשובה שיש בה מידה כנגד מידה: "הוא כיבה אורו של עולם" ברצח החכמים, "ילך ויעסוק באורו של עולם" – וישכלל את בית המקדש מחדש בפאר גדול.

הורדוס היה אמנם דמות נוראית, טיפוס אכזרי ומרושע שהשתלטותו על המלכות הייתה אסון מר לעם ישראל, אבל הוא היה פיקח וכישרוני מאוד. רבים המושחתים שהיו שמחים להשתלט על המלכות אך לא היה להם הכישרון לעשות זאת. להורדוס הייתה יכולת לנהל בני אדם ולהבין אותם היטב. רק כך יכול היה לתפקד תחת כנפי נשר האימפריה הרומאית ולשרוד את כל הקונספירציות ומאבקי הכוחות. אי אפשר לקנות את ליבו של אדם כזה בחנופה שטחית, הוא יזהה זאת על נקלה. הורדוס הבין שבבא בן בוטא באמת רוחש לו כבוד.

ככל שהדבר נראה לא הגיוני, כאשר מתבוננים במדרש עולה שהורדוס צדק – בבא בן בוטא באמת כיבד אותו. הסיפור התלמודי חסכן במילים והוא מצפה מהלומד שישלים את החסר:

הורדוס רצח את אלו שבבא בן בוטא מגדיר אותם "אורו של עולם", את הקדושים והיקרים מכול. בבא בן בוטא עצמו סבל התעללות קשה מידי הורדוס שגרם לו להתעוור בצורה מרושעת ביותר. היכולת שהוא מגלה שלא לדבר בגנות הורדוס לא יכולה להיות רק ביטוי לזהירות מופלגת, שהרי מה כבר יוכל הורדוס לעשות לו, להרוג אותו?! במצבו הנוכחי טוב מותו מחייו! הזהירות שלו מלמדת שבאמת אין בו רצון לקלל את הורדוס, שלמרות כל השלילה שבהורדוס, יש לו כבוד אליו.

בנוסף, הפסוקים שבהם מנמק בבא את הימנעותו מלקלל אינם בעיניו חוק אטום ולא מבין המאלץ אותו להימנע מלממש את רצונו. בבא מאמין בפסוקים ושמח בהם – הוא באמת חושב שאל לנו לקלל את הורדוס.

אולם יתרה מכך, הגמרא מקשה על בבא בן בוטא ושואלת כיצד הוא התיר להורדוס להרוס את מקדש עזרא כדי לבנות אחר במקומו, והרי גם בית כנסת אסור להרוס, אפילו לצורך שיפוצים, לפני שבונים חדש, שמא לבסוף לא יבנו אותו ונמצאו מחריבים? מתרצת הגמרא: "מלכותא שאני דלא הדרא ביה"⁴⁴. האיסור להרוס הוא מחשש שלבסוף לא יהיו לציבור האמצעים לבנות את בית הכנסת החדש וימצא שהם רק החריבו בית כנסת קיים. אבל כאן מדובר במלך, ולכן לא קיים החשש שקיים בסתירת בית כנסת.

משמע שבבא בן בוטא בטח בהורדוס ונתן בו אמון שלא יחזור בו ממילתו. הוא ראה בו דמות מלכותית ברמה כזאת שיש לה השלכות הלכתיות. מי היה מעלה על דעתו שהורדוס ישקיע הון עתק ויערוך שיפוץ נרחב ומפואר לבית המקדש, תוך סיכון עצמי מול השלטון הרומאי? כל אדם אחר לא היה חושב להעלות הצעה כזאת לפניו, וודאי שלא היה בוטח בו שאכן יבצע אותה עד תום. מסוכן מדי להפקיד את גורל בית המקדש בידיו של הורדוס, לפי דפוסי התנהגותו נראה סביר יותר שהוא יסתור – ובכוונה לא יבנה. הורדוס הוא רשע מרושע וצריך לעשות כל דבר שיכול לסייע למגר אותו במהרה. תהום עמוקה מאוד פעורה בין בבא בן בוטא להורדוס, הם אנשים הניצבים בקצוות המנוגדים בסרגל הצדק והרשע. ברור שבבא בן בוטא היה שמח לו על כסאו של הורדוס היה יושב איש צדיק מזרע בית דוד, אך בפועל הורדוס הוא המולך. יושב בבא בן בוטא אל מול האיש האיום הזה, מביט אל תוך משכן החושך, אל נפשו האפילה של הורדוס, ואפילו שם הוא מצליח לזהות ניצוץ של אור, לזהות את אלוהים ששוכן עמוק בתוכו. בבא מרחיק לכת הרבה מעבר להבנה שיכול להיות דבר חיובי גם בהורדוס, הוא מבין ומאמין שגם למלך הזה יש שליחות שרק הוא מסוגל לבצע, הוא היחיד שיכול לשכלל את בית המקדש. יש אנשים רבים המבינים הרבה יותר טוב מדוע בית המקדש הוא המקום המרכזי בעולם כולו, אך אין בהם ולו אחד שמסוגל לגשת למלאכה. באותו עידן רק להורדוס היו היכולות הפוליטיות, הלוגיסטיות והכלכליות הנדרשות למפעל אדיר זה.

מתוך כך בבא בן בוטא מניע בהורדוס תהליך של תשובה שמכוחו נבנה בית המקדש בפאר והדר שלא היו כמותם, כפי שמסיימת הגמרא: "מי שלא ראה בנין הורדוס, לא ראה בנין נאה מימיו". כבר מלכתחילה הורדוס קולט שיש בבבא בן בוטא קדושה מיוחדת, על אף שהוא לא מכיר אותו אישית⁴⁵ הוא לא מעז להרוג אותו בתוך שאר החכמים. אולם השפעה זו מגיעה אל שיאה כאשר הם נפגשים. הפתיחות ואמון האמת שיש לבבא בן

44. בבא בתרא ג ע"ב.

45. כך עולה מדבריו בסוף המדרש: "אי הואי ידענא דזהרי רבנן כולי האי לא הוה קטילנא להו".

בוטא כלפיו, פותחים גם את הורדוס לבבא בן בוטא – הוא מתמלא בחרטה כנה, רואה בו מקור סמכות ופועל לתיקון לפי הדרכתו⁴⁶. הורדוס בנה בנינים רבים⁴⁷, ובשיקום המקדש הוא ראה את המפעל המרכזי שלו. כשמתבוננים בשרידי בית המקדש, חומות התמך הכבירות מרשימות את כל הרואה אותם גם היום, יותר מאלפיים שנה אחרי הבנייה.

אפשר היה לראות בו מטורף, רודף כבוד וריק מתוכן. כזה הוא היה נותר לולא פגש את בבא בן בוטא. אך האמת הגדולה ששוכנת בליבו של בבא בן בוטא מאפשרת לו להיפתח ולהוציא את הטוב, לגלות את אלוהים, גם באדם שנראה כאדם הרחוק ביותר מכל טוב. הוא מצליח לתעל את כל כוחותיו של הורדוס לכיוון הנכון – הורדוס אכן בנה ופיאר את בית המקדש.

את אותו עוז ואותה ענווה, את אותה היכולת להתעלות אל מעל לגבולות נקודת המבט הפרטית, נגלה שוב בהמשך בבבא, כשתבוא האישה ותכה בראשו.

בית הדין מלכתחילה

מתוך כל האמור לעיל נשוב לדברי המדרש ונתבונן על דמותו של בבא בן בוטא. כשנדקדק בלשון הגמרא: הוה יתיב בבא בן בוטא אבבא וקא דאין דינא, נשים לב שהיא מציינת פרטים מיותרים לכאורה – העיסוק שלו באותה שעה בדין – וקא דאין דינא, והמקום בו ישב: אבבא, כלומר בשער העיר.

המיקום אינו מקרי. התורה היא שקושרת בין בית הדין לשער העיר כבר בציווי על העמדת שופטים ושוטרים: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ד' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק"⁴⁸. ההתייחסות לשער כאל מקום המשפט חוזרת בתנ"ך פעמים רבות: "שָׁנְאוּ רָע וְאַהֲבוּ טוֹב וְהִצִּיגוּ בְּשַׁעַר מִשְׁפַּט אוֹלֵי יָחִן ד' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת שְׁאֲרִית יוֹסֵף"⁴⁹, "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דְּבָרוֹ אֲמַת אִישׁ אֶת רַעְהוֹ אֲמַת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שָׁפְטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם"⁵⁰. ישנם פסוקים רבים המציינים את השער כשברור

46. התוספות (יבמות מה ע"ב ד"ה "כיון") למדו שהתשובה של הורדוס הייתה מוחלטת, עד כדי כך שוודאי שהוא לא נשא אישה שמוצאה יהודי (כי עבד אסור ביהודית): "ואומר רבינו שמואל דהורדוס לא נשא בת ישראל שעשה תשובה".

47. מערת המכפלה, ההרודיון, העיר שומרון, נמל קיסריה, מצדה ועוד.

48. דברים טז יח.

49. עמוס ה טו.

50. זכריה ט טז.

לכל לומד שהכוונה היא לבית הדין היושב בשער⁵¹. את הפסוק: "וְלוֹט יֵשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֵם"⁵² הסבירו חז"ל: "אותו היום מינוהו שופט עליהם"⁵³. רש"י על הגמרא מודיע: "סתם שער לשון סנהדרי הוא, שהיו דנין שם"⁵⁴, והמדרש מסכם:

"רוב פסוקים במקרא מודיעים כי היו לראשונים שער אחד מיוחד לעיר להתקבץ שם, ושם ישיבת גדולי העיר וזקניה למשפט ולדברים גדולים... שנאמר: 'לְכָל בְּאֵי שַׁעַר עִירוֹ לֵאמֹר' (בראשית כג י). ובישראל הוא אומר: 'אֶל זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׁעָרָה' (דברים כב טו)"⁵⁵.

מדוע רואה התורה את מקום המשפט בשער?

אנו רואים פעמים רבות שהמשפט התנהל בשער באופן ממשי, גם בית דינו של בבא בן בוטא נמצא בשער. כיצד המיקום בשער מועיל לתפקיד שאותו בית הדין צריך לבצע?

אמנם במציאות החיים המוכרת ישנם גורמים שליליים ומצבי משבר בחברה שלא מאפשרים להתקיים ללא בתי דין. למערכת המשפט תפקיד חשוב בהתמודדות עם תופעות שליליות – היא צריכה לרסן את האנשים המזיקים לחברה ולגונן עליה מפני הפושעים. אך ברור שזהו פן מסוים בתפקיד בתי הדין, ולא דווקא העיקרי. כשהתורה מצווה על מינוי שופטים היא לא מחלקת בין חברה שיש בה פושעים לבין חברה מופת שאיש בה לא רוצה לפגוע באחר. זאת ועוד, אחת משבע מצוות בני נוח, שהן ערכי היסוד שמבלעדיהן לא רואה התורה זכות קיום לא ליחיד ולא לחברה האנושית, היא הקמת מערכת משפט⁵⁶. נראה כי הקמת מערכת משפט הכרחית לא רק במציאות של "בדיעבד". גם חברה שכוללת בתוכה רק צדיקים וישרים לא תוכל לוותר על מערכת המשפט.

עיקרון זה בא לידי ביטוי בולט בלשונם המדויקת של רבותינו. כיום אנו משתמשים במונח 'יצור חברתי' כדי לתאר את הנטייה של האדם לחיות בקרב אנשים נוספים, אך ברבותינו הראשונים מצאנו לשון אחרת: "מדיני"⁵⁷. גם בלשוננו, כדי לתאר קיבוץ גדול

51. לדוגמה: דברים יז ח, כא יט, כב טו, כד כה ז.

52. בראשית יט א.

53. רש"י שם ע"פ תנחומא כא.

54. סנהדרין מט ע"א, ד"ה 'שדנו'.

55. מדרש שכל טוב בראשית לד כ ד"ה ויבוא חמור.

56. סנהדרין נו ע"א: "תנו רבנן: שבע מצות נצטוו בני נח: דינין..."

57. מורה נבוכים ב מ: "כבר התבאר תכלית הביאור כי האדם מדיני בטבע, ושטבעו שיהיה מתקבץ". ספר העיקרים א ה.

של אנשים שחיים יחד אנו משתמשים במינוח דומה: "מדינה", מלשון 'דין'. הדין הוא אחד המאפיינים המרכזיים של האדם הקיבוצי. אין זו רק הכרה בבעיה, מענה לקושי האנושי-חברתי להסתדר יחד, אלא זה צורך לכתחילאי: "כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה כך אין דעתן דומה זה לזה"⁵⁸ – לכל אחד יש זווית ראייה מיוחדת משלו, מחשבות שונות ואידיאלים שונים. גם אם אנו מכבדים את השונה – הוא נותר שונה, גם כשאנו רוצים להיות איתו נותרים בינינו הבדלים רבים. ממילא, ברגע שהאדם מתקבץ ובונה חברה, ייווצרו בהכרח חילוקי דעות וחיכוכים, אפילו אם כולם צדיקים – זוהי מציאות חיים טבעית ונורמלית.

נתבונן למשל על חוקי התנועה ונראה שאנו נדרשים להם לא רק כדי להתמודד עם נהגים מסוכנים אלא כדי לאפשר את עצם התנועה. ללא חוקים שיקבעו מי נוסע בצד ימין ומי בצד שמאל, היכן הולכי הרגל והיכן המכוניות, מה מהירות המינימום ומה המקסימום – תיווצר אנדרלמוסיה בדרכים. אדם שחי לבדו על אי יכול להמשיך ולנסוע גם כשהאור ברמזור ירוק וגם כשהוא אדום – הוא בכלל לא צריך רמזור. הוא גם רשאי להרעיש בין שתיים לארבע ולא להתחשב בשכנים שאינם. אך אם לא נרצה לחיות לבד אלא עם אנשים נוספים – אנחנו זקוקים למערכת של דינים וחוקים. הדין הוא תנאי יסודי שבלעדיו לא ייתכן הביחד, גם אם כולם אהובים ורוצים לעשות רצון קונם. אדם שאינו רוצה לגור בתוך עצמו ומעוניין לפתח קשרים ולהכניס לחייו אנשים נוספים – חייב להתחשב בכך שהם שונים ממנו. לכן אמרו חז"ל: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו"⁵⁹. החוקים ובתי הדין הם השלד וקיום החברה מושתת על כך שהשותפים בה מקבלים עליהם את הדין.

זווית התבוננות זו נוטלת מבתי הדין חלק רב מהצבעים הקודרים המשויכים לכל העוסק במפגש עם הרע וצובעת אותם גם בצבעים נעימים ומשמחים. מערכת המשפט מקבלת פנים של לכתחילה, אנו שמחים בה ומתפללים לשלומה.

השער – מהותו של בית הדין

מתוך כך אפשר להבין מדוע קבעה התורה את מקומו של השופט דווקא בשער העיר. שער מאפשר לאלו החיים מאחורי החומות להיפגש עם אלו שמחוץ לחומות. שער הוא הביטוי הארכיטקטוני לכך שאיננו רוצים להישאר בבידודנו על אף כל היתרונות שבה.

58. ירושלמי ברכות ט א.

59. עבודה זרה ד ע"א.

במהותו דומה הדין לשער – בזכותו אנשים מסוגלים להכניס אנשים אחרים אל עולמם. הידיעה שיש שופטים שבכוחם להכריע היא זו שמכוחה אנחנו יכולים לחיות ביחד גם בלי להתעלם מהמיוחד שבכל אחד מאיתנו, התעלמות שבהמשך תצער את כולם. בדומה לכך קיים בימינו מקצוע הנקרא גישור. תפקידו של המגשר הוא ליישב סכסוכים ומערכות יחסים מורכבות ומסובכות, ללא צורך במשפט רשמי. המגשר נקי מפניות, משוחרר מהעומס הרגשי, ובעיקר יודע להקשיב מבלי להיות עסוק בעצמו. שם המקצוע יפה לו – בדומה לשער, הגשר מחבר בין מקומות הרוצים להיות מחוברים אך משהו מפריד ביניהם. מבלי להתכחש לתהום הפעורה ביניהם, לשוני, יודע הגשר לסלול דרך בין שתי הגדות שדרכה ניתן להיפגש.

אלא שכבר הזכרנו גם את המתח הטמון בכל שער בין המגמות ההפוכות הטמונות בו – פתיחות וסגירות. ניתן לדמות את השער ל'חור' – הוא יכול להתקיים רק כאשר הוא שולל את מה שסביבו – חור בכיס, חור בכעך, חור בשקית, חור בנעל וכדו'. חור אינו דבר ממשי אלא כל קיומו הוא בשלילתו את הממשות שבתוכה הוא נמצא. לחור חור פירושו לבטל מציאות, אין זה משנה אם אנו רוצים בחור או שהוא נוצר שלא ברצוננו. כשם שאין חור במקום שאין כלום כך אין אפשרות לפתוח פתח במקום שאינו מוקף, חסום וגדור. לפתוח שער בחומה הוא עניין יותר נפשי מטכני. רק ערים מבוססות מקיפות עצמן בחומה, ודווקא בבתי עשירים נמצא מערכות אזהרה וסורגים; באוהלי העניים אין צורך בחומות, כי אין יותר מדי דברים חומריים שניתן לקחת מהם. כך גם בפן הרוחני: פתיחות של אנשים דלי רוח וריקים אינה מעוררת כבוד כלל וכלל. אנו מוצאים הסתגרות דווקא אצל אנשים מלאי רוח – להם יש מה להפסיד, העולם הפנימי שלהם עלול להיפגע. הפתיחות של העני, ברוח ובחומר, איננה פתיחות שמרשימה אותנו, אין לו על מה להגן – אין מה לקחת ממנו ואין לו מה לתת. החוץ לא מאיים עליו, נהפוך הוא, החוץ יכול רק לתרום לו ולהעשיר אותו. חסר בית הישן ברחוב אינו נחשב מכניס אורחים למרות שאנשים רבים מסתובבים ב'חדר השינה' שלו. יש משמעות לפתח רק כאשר הוא פותח, רק כשהוא מקשר בין מרחבים מנותקים – לא מציבים דלת באמצע הרחוב. אדם שלא עיצב את אישיותו, דעותיו וערכיו, אינו באמת פתוח. מכיוון שהוא חסר אישיות וזהות משלו – הכול נושב דרכו. אנו מעריכים הקשבה ופתיחות רק אצל אדם שגיבש זהות פנימית, שיש לו עולם משלו, אך מזהה את היופי והברכה שבאחר וברוב ענווה ואומץ הוא בכל זאת רוצה לשמוע.

מתוך כך מובן מדוע רואה התורה בשער את המקום המתאים ביותר לדון דין. כדי לדון דין אמת לאמיתו נדרשים הדיינים ליכולות שכליות מורכבות, אך אל להם לשכוח חלילה

את תפקידם. התורה רוצה ששערי העיר יעטפו את הדיין היושב בדין ולא יניחו לו לשכוח מה עומק תפקידו. הדין הוא שער וכך אמור להיות גם הדיין, כמוהו כגשר הנמצא בשתי הגדות ולא נמצא באף אחת מהן. לנידונים צריך להיות אמון מלא בדיין שהוא יודע ורוצה להקשיב גם למילים שקשה להם לנסח נכון; שהוא לא ננעל לתוך זווית ראייה חלקית ולא מסתפק במבט שטחי; שהוא מנסה להיות גם את התובע וגם את הנתבע ומתוך כך לדון דין אמת לאמיתו. בקשות רבות יש בתפילת העמידה ורק בברכת המשפט נוספת הקביעה – "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה **והסר ממנו יגון ואנחה**". כאשר אלו דייני ישראל – ינוסו יגון ואנחה.

בבא בן בוטא – "ודאין דינא"

כעת ניתן להבין מדוע חשוב היה לחז"ל לציין שהמקום שבו בבא בן בוטא עסק בדין היה בשער. נוכל להבין את תמונת האישה שלפנת מתפרצת ושוברת נרות על ראשו, רק כשבעיני רוחנו נראה אותו יושב בשער העיר. בבא הוא דין במלוא מובן המילה, הכישרון והחכמה שבעזרתם ידע לגשר ולחבר בין אנשים אינם תוצר של כישרון אינטלקטואלי גרידא אלא בעיקר פרי האמון הפנימי שלו באנשים. בבא בן בוטא חי בכל נפשו את גודל חשיבות הקשרים שבין בני אדם, מול עיניו עומד תמיד העומק האידיאלי שעומד ביסוד כל קשר.

דמות בבא בן בוטא כדיין היושב בשער העיר – עולה במיוחד מהגמרא במסכת גיטין:

"מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשתו לגרשה, והיתה כתובתה מרובה. מה עשה? הלך וזימן את שושביניו והאכילן והשקן, שיכרן והשכיבן על מיטה אחת, והביא לובן ביצה והטיל ביניהן, והעמיד להן עדים ובא לבית דין. היה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו. אמר להן: כך מקובלני משמאי הזקן, לובן ביצה סולד מן האור, ושכבת זרע דוחה מן האור. בדקו ומצאו כדבריו, והביאוהו לבית דין והלקוהו והגבוהו כתובתה ממנו"⁶⁰.

הגמרא מספרת על רשע שרצה להיפטר מאשתו, אך מכיוון שידע שאם יעשה זאת בדרכים המקובלות הוא יתחייב לשלם לה את דמי כתובתה המרובים, חיפש לעצמו דרך אחרת. לבסוף הוא העלה במוחו רעיון חולני במיוחד – לביים בגידה של אשתו ובכך להיפטר מתשלום כתובתה.

60. גיטין נז ע"א.

"מה עשה? הלך וזימן את שושביניו" – את אוהביו, את חבריו הטובים, ייתכן שהם אף אלו שליוו ביום חתונתו. אשתו וחבריו בטחו בו ואפשרו לו לשכר אותם, אך הוא ניצל זאת לרעה. הוא השכיב אותם על מיטה אחת והטיל חלבון של ביצה על הסדין כדי שיחשבו שבשעת שכרותם הם שימשו עם אשתו והביא עדים שיראו אותם כך. אחר כך הגיע הבעל עם העדים לבית הדין.

כאן יש להעיר שאנו יודעים כבר מתחילת המעשה שהפושע היחיד בסיפור הוא הבעל השפל וכל השאר זכאים לחלוטין, אבל לפני הדיינים הצטיירה תמונה הפוכה לחלוטין. הם רואים לנגד עיניהם שכבת זרע על הסדינים ויש עדים לכך שהאישה וחבריה הבעל היו יחד על מיטה אחת. המציאות לכאורה ברורה כשמש: האישה וחבריה הטוב של הבעל השתכרו ומתוך שכרותם איבדו שליטה על מעשיהם וזנו זו עם זה. מה גם שלא מדובר באנשים שנראה שיש לבעל אינטרס להפליל אלא באשתו וחבריה הטוב. ייתכן שהאישה והשושבינים עצמם חששו ולא היו בטוחים בטענתם, שמא נכון הדבר והשכרות העבירה אותם על דעתם. הבעל דאג שהדברים ייראו אמיתיים ככל האפשר, הוא תכנן זאת זמן רב מראש וירד לפרטים הקטנים ביותר, ומן הסתם גם העמיד פנים מול הדיינים והזיל דמעות עצב על שכך התגלגלו הדברים.

הדיינים השתכנעו וכבר היו נכונים לפסוק את דינה של האישה, חוץ מ"זקן אחד" שהיה שם, בבא בן בוטא, שאמר להן: "כך מקובלני משמאי הזקן, לובן ביצה סולד מן האור ושכבת זרע דוחה מן האור". לא נראה סביר שהמטרה העיקרית של הגמרא היא ללמד אותנו את הכלל הכימי של השוני שבין שכבת זרע ללובן של ביצה. אם זו הייתה מטרתה יכולה הייתה הגמרא לכתוב את הדבר בשמו של בבא בן בוטא ללא סיפור המעשה. נראה שמטרת הגמרא היא ללמד אותנו על המידות הראויות לדיין, מידות שבבא קיבל מרבו.

חידושו של בבא בן בוטא הוא בעצם כך שלא יכול היה לקבל בקלות ששני אנשים ישרי דרך ייפלו לתוך תהום. הוא היה משוכנע בתומם ולכן חתר ודרש וביקש ופשפש עד שמצא כיוון לפתרון שיוכיח את חפותם. ניתן להשתמש בידע הטכני המבדיל בין לובן ביצה לשכבת זרע רק לאחר שנעלה בדעתנו שהסיפור שונה מכפי שנדמה לנו. אך למה שנחשוב שמישהו הפריד בין חלבון הביצה לחלבון והטיל אותו ביניהם?! מתיאור הדברים עולה לכאורה מציאות ברורה: האיש והאישה זנו, זוהי כביכול אמת גמורה ומוכחת! אך בכל זאת בבא בן בוטא מסרב להאמין למראה עיניו. כל עוד אין עדים שראו את המעשה ממש הוא לא מוכן להשלים עם ההכרעה הכואבת שאישה אכן נאסרה לבעלה, שאיש מישראל הלך וזנה עם אשת איש. הוא מחפש אחר הסיפור

שמסתתר מעבר למה שרואות עיניו, הוא מאמץ את ראשו לחפש פתרון אחר למציאות האיומה שמצטיירת לפניו.

היכולת שלו להיות עסוק באחר, חושפת לפניו גם צדדים אפלים הנסתרים מעיני אנשים השקועים בפרשנות שלהם. בבא אינו איש נאיבי הצובע הכול בוורוד, שכן בד בבד עם זיכוי האישה הוא מפליל את הבעל – הוא נוכח לדעת שהבעל הוא איש רע מעללים ואכזר והפסע שנחשף מחריד אף יותר מזה שטוהר. היכולת שלו להיות עסוק באחר חושפת לפניו גם צדדים אפלים הנסתרים מעיני אנשים השקועים בפרשנות שלהם. בבא בן בוטא לא שקוע בחוויה שלו, הוא נכנס לעורם של בעלי הדין שלפניו ומגלה דברים שניתן לראות רק משם. הוא רואה לא רק את העובדות מול עיניו אלא גם את הנפשות הפועלות. הוא מביט היטב בפנים, מזדהה עם הכאב ויודע שלמרות הפרשנות הברורה של הסיפור, עשויה להיות פרשנות אחרת. בבא בן בוטא יודע להקשיב גם כשלא מדברים אליו – הוא רואה את הקולות, מבחין בין הבעת הלם כנה ובין אנחות מזויפות. כדיין הוא מעמיק לתוך לב האנשים שלפניו ומשתכנע שלא יכול להיות שהאישה והשושבינים עשו את הזוועה המיוחסת להם, גם לא תחת השפעת אלכוהול. הוא פותח פתח לעולמם של אחרים ויודע שגם אם נכונה התמונה שלנגד עיניו עדיין האישה היא האומללה והבעל ערל לב, ואם כך הדבר – הגיוני מאוד שהיא חפה ושהבעל הוא המנסה להפליל אותה בכל כוחו.

הוא יתיב... אבבא וקא דאין דינא

העולה מכלל המדרשים: בבא בן בוטא הוא תלמיד חכם מתלמידי שמאי הזקן, נכבד ודברו מוערך, מחודד ותקיף, איש עקרונות החותר לאמת ואינו מחפש פתרונות קלים. יחד עם זאת הוא מודע לחלקיותו, מכבד עולמות שונים משלו ומשוכנע שיש בהם עושר רב, ולכן הוא מלא סקרנות. מתוך כך הוא מסוגל להתבונן על המציאות בהסתכלות פנימית מיוחדת.

תכונות אלו אינן רק יכולת טכנית של שיפוט אנושי הוגן ומקורי, אלא הן ביטוי ישיר לעולמו הרוחני של בבא בן בוטא. אחד המקומות הנאצלים שבו אנו פוגשים את צלם האלוהים שבאדם הוא ביכולת להשתחרר מהפרטיות, במסוגלות להתחשב בזולת. בעלי החיים פועלים מתוך אינסטינקטים, אין בהם מידות, לא אכזריות ולא חסד ורחמים. האדם, לעומת זאת, ככל שהוא יותר מודע לאלוהים השוכן בקרבו – כך הוא מסוגל יותר לחשוב על אחרים, להרגיש אותם, להצטער בצערם ולשמוח בשמחתם. הוא יודע שנשמה אלוהית שוכנת בכל כל מי שנברא בצלם ואל הנשמה הוא נושא את מבטו. הוא מבין שאמנם בני האדם מחולקים לגופים נפרדים, אבל בשורש, בנשמה, יש חיבור

עמוק. הוא יודע שיש תפקיד, משימה שלמען הגשמתה נולדנו כולנו – שם, בנשמה, הכול אחד. כאשר מביטים על האחר במבט כזה, הולכים ומזדהים עימו, קל יותר להימלא אליו באהבת נפש, "ואהבת לרעך – כמוך"⁶¹.

כזה היה בבא בן בוטא. מתוך צלם אלוהים שבו, מתוך שם ד' השוכן בקרבו הוא היה פתוח לכולם ואהב את כולם. בבא מלמד אותנו שדרישות התפקיד של דיין הם הרבה מעבר לבקיאות בהלכות. בבא בן בוטא נשא עיניו אל תוכן התפקיד של השופט – לחבר בין אנשים, לפתוח פתחים בין איש לרעהו.

* * *

מתוך כך ניתן להבין מה ראו בוטא ואשתו, הוריו של בבא, לקרוא לבנם בשם זה. נוהגים הענקת שמות לילדים משתנים מדור לדור ומקהילה לקהילה, ובכל זאת נשאל מה ראו הוריו של בבא לקרוא לו 'שער'?

ההחלטה באיזה שם לקרוא לרך הנולד משפיעה על הילד לכל חייו. הורים נוהגים להתייחס אליה בכובד ראש ומקורות קודש רואים בה מעין 'נבואה' הנזקת בהם בעת נתינת השם⁶². שם הוא ביטוי לתפילה של ההורים על דרך חייו של הילד, מוטבעים בו שאיפות אידיאליות שההורים שואפים להנחיל לילדם. מנהג נפוץ בישראל לקרוא לילדים בשמות אנשים צדיקים כמו האבות הקדושים ושאר גדולי האומה, הווה אומר: "יהי רצון שתגדל להיות כמותם".

הבחירה של בוטא ואשתו לקרוא לבנם 'בבא' מלמדת רבות על האווירה ששרתה בבית שבו הוא גדל והתחנך. הברכה היפה ביותר שהוריו חשבו שהם מסוגלים לברך בה את בנם הייתה שיגדל להיות שער. הם התפללו שבנם הקט יגדל וידע לבנות בית, עולם פנימי מגובש ויציב, ויחד עם כך ילמד שיש עולמות אחרים יפים ומאירים וירצה להיפתח אליהם.

ממה שלמדנו על בבא בן בוטא נראה שתקוותם התמלאה וחינוכם הצליח. בבא בן בוטא, כשמו כן הוא – איש הפתח, פותח פתחים ומחבר לבבות. במעשה הראשון – אל בית הלל, במעשה השני – אל הורדוס, ובמעשה השלישי – אל האישה והשושבינים האומללים.

61. ויקרא יט יח.

62. קול התור ג י: "כל איש ישראל יש לו שורש למעלה בשמו לפי שורש נשמתו וזכות אבות ובנודע שהשם הנקרא לילד בהיוולדו לא באקראי הוא, אלא מה שהושם בפי אביו משמים לפי שורש נשמתו". וכן בכתבי האר"י הקדוש.

ד. נקודת מבטה של האישה

לאחר שהעמקנו בדמותו של בבא ננסה להתבונן בסיפור מנקודת מבטה של האישה.

האישה הארץ-ישראלית בחרה להתחתן עם בחור בבלי מתוך מודעות לכך שהוא איננו אדם שגרתי אלא אדם שאינו חושש ללכת נגד הזרם. למרות הייחודיות והשוני, ואולי דווקא בגללם, היא בחרה לבנות את ביתה איתו – היא ראתה את היופי שבאיש ושמחה בו. אך מהות החיבור היא קבלה של האחר, דבר הדורש עבודה רבה – בניין עדי עד שאף פעם לא נפסקת בנייתו, דבר שבא לידי ביטוי בסיפור שלפנינו.

האישה שבמדרש לא הבינה מה צורך יש לבעלה בשני עדשים, אך היא לא מתכוונת לשתף פעולה עם בעלה רק בתנאי שהיא תבין אותו. מבחינתה מוזר לרצות שני עדשים, מבחינתה הוא היה אמור לבקש צלחת מלאה, אבל היא לא סבורה שהוא חייב להיות כמות. האישה ידעה שאם תשליך באופן אוטומטי את מחשבתה על מילותיו – זו תהיה פשוט אטימות. יש הרבה 'אלימות' בצורך שלנו 'להסביר' את האחר ולתת למשפטים הנראים לנו מוזרים פרשנות התואמת את מבטנו. גישה כזו בעצם אומרת: "כל האמת נמצאת אצלי, אין אפשרות לגשת אל החיים שלא בדרך שלי. לכן בוודאי אני יודעת ומבינה מה רצונך".

האישה שלפנינו אינה כזאת. היא מלאת כבוד וענווה ומרשה לבעלה להישאר מי שהוא. היא לא חושבת שהיא כאלוהים, היא לא באה בעמדה האומרת: "אני כבר יודעת איך הדברים צריכים להופיע וכל מה שנותר הוא להתאים את הסביבה אליי". אולי הפעם הוא התכוון לצלחת מלאה ולא לשני עדשים, אבל היא לא רוצה ללכת בדרך הזו. אם תנסה לתת משמעות הגיונית בעיניה לבקשות שלו – ייתכן שפעמים תצליח והפירוש שלה יהיה נכון, אבל במשך הזמן לא ייתכן שלא תטעה, ואז היא תכפה עליו את השקפת עולמה. לכן היא מקדימה תרופה למכה – היא פותחת אליו שערים לרווחה ומוכנה להקשיב לו ללא כל תנאי וסייג, אף אם משמעות הדבר היא להתייחס לבקשותיו באופן מילולי. כל רצונה הוא להיפתח אל עולמו בצורה מקסימלית.

כך הדבר חזר על עצמו למחרת. כשהאיש מבקש כמות עצומה היא שוב ממלאת את בקשתו לפי המשמעות המילולית שלה ולא מכניסה אותו לתבניות החשיבה שלה.

שער אמיתי – שער דו צדדי

הבעל חשב שהוא מבין את אשר אשתו רוצה לומר לו, וכדי לאשר את הבנתו הוא ערך לה את "מבחן הבוציני". אם באמת מסורה האישה לעולמו שלו, מקבלת אותו כמו

שהוא בלי לנסות לשנות אותו גם כשהיא לא מבינה – הרי שהיא תפרש את המילה **בוציני** לפי שפתו, ארמית בבלי. אבל התוצאה הייתה מאכזבת. מבחינתו היא כשלה ברגע המבחן, היא סטתה מן הקו שהוא חשב שהתוותה, פירשה את בקשתו לפי שפתה, ארמית-ישראלית, והביאה לו נרות. לאיש לא נותר אלא לתהות מדוע. ובאמת, הפרשנות שנתן הבעל לדברי האישה היא חלקית ולא מספקת – הוא נתבע להבנה עמוקה הרבה יותר.

טעות קשה תהיה לכל מי שיחשוב שבעיני האישה שלפנינו, 'האישה המושלמת' היא זו הרואה את ייעודה בלהיות שפחה לבעלה. האישה שאנו עוסקים בה לא מעלה בדעתה למחוק את אישיותה ולהתבטל לאופן שבו בעלה רואה את הדברים. היא מקבלת אותו לא מתוך כניעה וחולשה אלא מתוך עמדה מלאת עוצמה. האישה מלמדת אותנו מהו בית ללא צורך במילים, בעצם התנהגותה.

טוב לה איתו מאוד וגם קשה לה מאוד. האישה נפתחת אל בעלה לגמרי, מקבלת אותו כפי שהוא בלא כל ניסיון להנדס אותו ולדחוק אותו לתוך התבניות שלה – ובמקביל היא מצפה ממנו בדיוק לאותו יחס. היא התחתנה עם אדם מיוחד, אך כמו לבעלה גם לה יש ייחודיות, אופי משלה, עולם פנימי עשיר. הבחירה שלה להתחתן איתו, עם **בר בבל**, מלמדת שגם לה יש אמירה משלה. היא לא חלק מהעדר, היא לא מחפשת לבנות בית עם אדם שהוא שכיף וזהו שלה. ברור לה שהוא שונה ודווקא משום כך היא רוצה להתחתן איתו. היא רוצה להיפתח, רוצה שהבית שלהם יכלול את העולם שלו ושלה גם יחד.

האישה לרגע לא חשבה שיהיה קל. תמיד ידעה שאין זה דבר פשוט.

גם לבעלה וגם לה יש חומות, זהות עצמית מובחנת, אך הרצון להתחתן לימד אותה שהם מסכימים לפעור חלל בחומה המסוככת ומגנה על כל אחד, וליצור שער. נקודת המוצא שלה הייתה שכפי שזה דורש ממנה מאמצים רבים, גם לבעלה לא יהיה קל, אבל אם רוצים לבנות ביחד בית חייבים להתאמץ. 'אני פתוחה אליך ואתה פתוח אליי, אני קשובה אליך ואתה קשוב אליי'. המאמץ של האישה שהוא ירגיש איתה בבית מלמד על הציפייה שלה שגם הוא יתאמץ מאוד כדי שהיא תרגיש איתו בבית. היא לא תחליט בשבילו מתי הוא מוזר, מתי הוא התכוון באמת ומתי רמז רמזים – ובדיוק באותה מידה גם הוא לא יחליט בשבילה. הוא כבר לא לבד, הוא החליט להתחתן והוא לא יכול להיות שקוע בעצמו. אסור לבעל לחשוב שהמוכנות של אשתו לפתוח שער משחררת אותו מפתיחת שער כנגדה. שער חייב להיות דו סטרי, אחרת הוא חור שחור.

למה את שותקת?!

ההסבר יפה ונוגע ללב אך הוא עדיין לא משכנע. עם כל התרשמותנו מהציפיות של האישה מהבית שנבנה אנו עדיין מתקשים להבין אותה: למה היא שותקת ולא מדברת? למה היא לא שואלת אותו למה בדיוק התכוון בבקשותיו המוזרות? ד' נתן פה לאדם, ושאלה אחת קטנה יכולה הייתה למנוע את כל התסבוכת והצער. שתגיד לו שהבקשות שלו לא נשמעות הגיוניות והיא מבקשת לברר ולשאל האם הוא באמת מתכוון לשני עדשים בלבד או שמא כוונה שונה בחרה ללבוש את המילים הללו.

האם במקום לדבר איתו העדיפה האישה ליצור מצבי מצוקה מלאכותיים שיכריחו אותו להשתנות? קשה מאוד לומר זאת. אם האישה הבינה את הקושי שגרם לבעלה להתבטא באופן עקיף ומרומז – הרי שממש לא ראוי שתציב אותו בפני ההשלכות של מעשיו. לא זו הדרך. אם הבינה מה באמת הוא רצה ורק עשתה את עצמה כאילו לא הבינה כדי לאלץ אותו לדבר אליה בבהירות – אז אין זה אלא אילוף. דרך פעולה כזאת היא סוג של אלימות מתחסדת ומיתממת: "מצטערת מאוד! אמרת שתיים – תקבל שתיים". ה"מצטערת" מגלה את הגלוי לכול, שהיא יודעת שהיא מצערת אותו ושהיא בכלל לא מצטערת. דרך פעולה כזאת תגרום לו צער רב, ובהמשך גם לה. אנשים לא מתחתנים כדי לקבל נזיפות והדרכות מוסריות בחינם – לא כדי 'לזכות' להובלה חינוכית. בונים בית בשיחה ובהקשבה ולא בדחיקת בני הזוג לפינה ויצירת עונשים בכיסוי מניפולטיבי של סיבה ותוצאה.

נקיטת עמדה כזאת לא הייתה זוכה לציון לשבח מפי בבא בן בוטא. לו ברור שהיא לא מחנכת את בעלה אלא עושה את רצונו. כנראה שאנשים רבים היו מפרשים את התנהגות האישה באופן שונה ממנו, אך הגמרא בחרה להביא את דברי בבא ואנו משתדלים להיות תלמידיו וללכת בדרכו.

נראה שהפשר לשתיקתה הוא אחר. גם לה קשה להבין מדוע הוא מעוניין רק בשני עדשים, אבל זה הרבה פחות קשה לה מהאפשרות שבעזרת הניסוח הזה הוא מנסה להסתתר מפניה. או אז משמעות הדבר היא שהוא לא מוכן, לא מסכים ולא רוצה להיפתח אליה – ואת זה היא לא מסוגלת לשמוע.

לעיתים אנשים מכחשים לאחרים כיון שהם מכחשים לעצמם, אינם מסוגלים להכיל נתונים מסוימים באישיותם. לא נכון יהיה לחשוב שאולי האיש לא ביקש ארוחה מזינה בגלל שלא היה מודע לרעב שבקרבו, כיון שכאשר לא סופקה תאוותו הוא רתח עלה. אובדן השליטה מורה שתחושת הרעב הייתה דומיננטית ובעוצמה רבה. המילים שיצאו מפיו לא היו אלא רמייה, מעודנת ומרוככת – אבל רמייה. האיש רעב מאוד!

האישה מקבלת את האיש על חולשותיו ומשוגותיו, שמחה בו כמו שהוא ואינה תובעת שיהיה מושלם. יש רק נקודה אחת שאותה היא לא מסכימה לקבל – חוסר כנות במערכת היחסים שלהם. האישה מוכנה להתמסר, להתאמץ למען הקשר ולעשות דברים שאין לה שמץ הבנה מדוע הוא רוצה בהם. אין היא מעלה על דעתה לחנך אותו או לכפות עליו את הבנותיה. היא יודעת היטב שקשה לו מאוד לשבור את המגננות שמאחוריהן בחר להסתתר שנים ארוכות, גם לה בכלל לא קל. אבל היא דורשת ממנו בכל תוקף שיהיה גם הוא באותה עמדה נפשית, היא תובעת שגם הוא יתאמץ ויתמסר. לא יכול להיות שהוא יתבצר מאחורי חומות ויותר אותה בחוץ, לא יכול להיות שהוא יתנהל מולה במניפולציות. כלפי העולם אפשר ולפעמים אולי צריך לשחק במשחקי תדמית, לא מול אשת בריתך! היא לא מסכימה שגם מולה הוא יעטה מסכות, היא לא יכולה להסכים שהוא יפחד ממנה.

ניתן להבין שלא נעים לו לחשוף את הרעב שלו לארוחה חמה, אבל לא תמיד עושים רק את מה שנעים. גם אם הוא חפץ להיות נטול תאוות ויצר הרעב שלו מביך אותו, הוא חייב להתגבר ולומר לה את האמת. "תתגונן מפני אלו שעלולים לנצל את החולשות שלך, לא מפניי. אני נפתחת אליך ואני משוכנעת שכמוני כמוך, שגם אתה תיפתח אלי!". לאישה אין זה משנה כלל אם אחרים יאמרו שהיא סתם מגזימה והמבוכה שלו לגיטימית. אם אין הנישואין אלא הקמת עסק משותף, אז ניתן להנמיך את רף הציפיות ולהסתפק ביחסים סבירים ונעימים. אך אם הנישואין הן ברית עולם הצומחת מתוך האמונה ש"ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני"⁶³ – הרי שאין אפשרות להסתפק בשקט תעשייתי. בתוך עולם סבוך ומורכב יוצרים איש ואשתו ד' אמות, אי בים סוער, שבהם ניתן לקבל מאור שבעת הימים, 'כשמחך יצריך בגן עדן מקדם'. זה מה שהאישה חפצה, זה ולא פחות. לא תמיד מצליחים, לפעמים מועדים, אך זו השאיפה המונחת ביסוד הבית.

הבעיה היא שנכון לרגע זה בעלה לא בשל להבין זאת, הוא לא כן ולא חשוף גם מול עצמו. אין בו יכולת להודות שהחתונה הייתה לא רק למען סיבות שמימיות אלא גם מסיבות קיומיות. קשה לו מאוד להתייבב מול עצמו ולהודות שהוא ציפה שהחתונה תייצר לו גם אספקה סדירה של אוכל ביתי. בהמשך החיים התביעה שלה ממנו תכריח אותו לפתח מודעות לעצמו. כשיעמוד מול עצמו הוא לא יוותר על האידיאלים הגדולים אלא יתחיל לבנות אותם ממקום אמיתי הרבה יותר ולכן גם יציב הרבה יותר.

63. סוטה ב ע"א.

לבקש ממנה שתסביר לו שאינה מבינה את כוונתו האמיתית, זה כמו לשאול אישה מוכה מדוע אינה מסבירה לאיש המכה שהמכות לא מסבות לה עונג. זו בעצם בקשה שהמסר העומד מאחוריה הוא שבעלה פרש מסך בינו ובינה – ואת זה היא לא מסוגלת לקבל. האישה אוהבת, מאמינה וחפצה בכל לב בברית שכרתה עימו. אך דווקא משום כך היא רוצה אותו חשוף וכן כלפיה בדיוק כפי שהיא חשופה וכנה כלפיו. היא מקבלת את החולשות, את הדברים המשוונים, אך לא מקבלת שהוא יסתתר מפניה מאחורי מסכות. אילו הייתה האישה סבורה שאלו הם פני הדברים – היא הייתה מדברת, אבל לא הייתה מבשלת, גם לא שני עדשים. אם אין שכינה – אין כלום.

לאישה לא נותרה ברירה אלא להבין שזה מה שהוא רוצה – שני עדשים. זה מוזר, והיא מוכנה לקבל את המוזרויות שלו. מעולם לא חשבה שהיא מתחתנת עם מי שהתחייב לחשוב, להרגיש ולרצות בדיוק כמוה. זה מה שהוא רוצה וזה מה שהיא תעשה; זה מה שהיא רוצה – לעשות את רצונו. ביום הראשון עדיין היה לה קל, אך היא ממשיכה בדרכה גם ביום השני למרות הכאב, העלבון והדמעות של אתמול. היא מבחינתה תמיד, לאורך כל הדרך, עשתה את רצון בעלה.

מבחן הבוציני – ההחמצה

הבעל הביט על הדברים ממקום שונה. התגובות המוזרות של אשתו לשתי הבקשות הראשונות קידמו אותו, הוא כבר הבין שכדי לתקשר עם האחר – צריך להיות עסוק בו, להבין את עולמו. מבחן הבוציני מלמד שהבחור כבר השקיע מחשבה רבה כדי להבין את אשתו, הוא כבר עסוק בניסיון להבין ולנתח את דרך המחשבה שלה. אבל לימוד הזכות שבעזרתו ניסה להבין את התנהגותה היווה החמצה מהותית. מבחינה כמותית הוא התקדם מעט אך מהותית הוא נותר הרחק מאחור.

הבעל חושב שהאישה מתבטלת כלפיו ולא מנסה להגדיר אותו – ובכך הוא באמת קלע למטרה. מבחן הבוציני נכשל מכיוון שהפתרון שלו מלמד שהוא עדיין מותיר את עצמו במרכז, עדיין עסוק בעצמו ולא באמת מקשיב לה – הוא לגמרי לא מבין אותה. האישה מתנהגת כך לא בגלל שהיא מוחקת את עצמה בפניו, הדבר כלל לא עלה על דעתה. אדרבה, האישה התנהגה כך כיון שיש לה ציפיות עמוקות מהקשר הנרקם, ציפיות דו סטריות. הקבלה שלה את הבעל אינה התבטלות עצמית אלא ביטוי חלקי לראייתה את הקשר, ביטוי שאם ננתק אותו מהקשרו לא נבין מאומה. היא מוכנה להביא כל מה שיבקש – קישואים או נרות – על אף שאין לה כל מושג למה ירצה בהם, אבל היא תובעת בכל תוקף שלא רק ידבר איתה אלא בעיקר שידבר אליה. היא פועלת מתוך הנחה שמעבר למבוקש שאותו הוא רוצה עומדת לנגד עיניו זו שממנה הוא מבקש. אם

יש פירוש שונה למילה בשפה שלה – ברור לה שהוא ידבר בשפה שלה: "אתה מדבר איתי. תתאמץ ותעסוק בי: מי אני, מה השפה שלי, איך מדברים כשרוצים את עזרתי, אותי". זה פשר הביחד: "אני מתאמצת כלפך ואתה מתאמץ כלפיי, אני שלך ואתה שלי" – אזלת ואייתי ליה תרי שרני.

האישה לא ניסתה לחנך אותו, היא לא עשתה לו 'דווקא' בצורה מתוכננת מראש. היא גם לא עשתה זאת מתוך תביעה למשא ומתן הוגן: "אם אני מתנהגת כך – אז גם אתה חייב לנהוג כך כלפיי". אלא לאישה היה ברור שכפי שהיא מכבדת אותו כך גם הוא מכבד אותה; כשם שהיא לא מפרשת את דבריו על פי השקפת עולמה כך גם הוא בא לקראתה וקשוב לעולמה הפנימי בלא נגיעות אישיות. מתוך ההערכה שרחשה לבעלה היה פשוט לה שהמיוחדות שלו **כבר בבל דסליך לארעא דישראל** והפעמים הרבות שבהן הוא לא הובן נכון פיתחו בו רגישות רבה למיוחדות של האחרים. מתוך ידיעה ודאית שיש בו יכולת הקשבה לזולת, לאישה ברור שכאשר עמדו תחת החופה והחליטו לבנות יחדיו בניין עדי-עד כיוונו שניהם לחיבור אמיתי, לשער דו-סטרי – ברור לה שהוא רוצה ויודע שעליו לפתוח פתח אמיתי. כאשר בעלה משתמש בבקשתו במילה ארמית בעלת שתי משמעויות – אין לה כל ספק שהוא בא לקראתה ומשתמש בשפתה.

זילי תברי יתהון

אמר לה: זילי תברי יתהון על רישא דבבא – בכך מגיע לשיאו השוני בין נקודת המבט של הבעל לנקודת המבט של האישה.

כאשר הבעל השתמש במטבע לשון עקיפה ומפותלת וביקש מאשתו: **בשילי לי תרי מלופחי** – היה הבעל עסוק בעצמו. את הניסוח האומלל, שדרס את האופן שבו היא ראתה את הבית, הוא זיהה כפתרון מעולה רק בגלל שהמצוקה שלו הציפה אותו. הוא ציפה שהיא תעשה לו את העבודה, תחסוך לו את הצורך להיפתח בפניה ולחשוף את קשייו, אך היא מסרבת בתוקף לממש את ציפיותיו. מבחינתה היה זה כישלון, כישלון מערכתי – זה נוגד את כל תפישת עולמה, שומט מתחת רגליה את כל שאיפתה לבניין אמיתי, ל'שער'.

הילדותיות שאליה קרס הבעל כאשר **רתח עלה** גרמה לו להבין שבניין הבית מחייב אותו להשתנות, שהוא צריך להיות עסוק גם ב'איך אשתו מבינה את דבריו' ולא רק ב'איך הוא ידבר'. הוא חשב שהוא משתפר כשניסח את הבקשה הבאה לארוחה בצורה שונה: **בשילי לי גריוא**, אבל הוא עדיין ממוקד בעצמו, באי הנעימות שלו. לכן אשתו 'מאכזבת' שוב ולא מבינה את בקשתו.

כשערך את מבחן הבוציני היה האיש משוכנע ומרוצה מעצמו על כך שהשתחרר מהמקובעות שלו ושהוא מצליח להיות עסוק בה, אבל גם אז הוא נותר בשלו, לא באמת הצליח להקשיב לה ולא הבין מה היא רוצה. אדרבה, ככל שהתלהב מהאבחנה המעמיקה שלו ושמח שהצליח למצוא פשר להתנהלותה, כך העמיק מפח הנפש משוכשל המבחן: **אמר לה: זילי תברי יתהון על רישא דבבא**. הפער ביניהם מביא לחוסר הבנה שמביא לחיכוך – הבעל מתוסכל וכועס ומן הסתם גם האישה לא רווה נחת מהמצב שנוצר.

אם היו שאיפות האישה נמוכות יותר היה נמנע הכאב. לו הייתה מסתפקת בשקט תעשייתי ושואלת אותו מה בדיוק הוא מבקש – היה קל יותר בבית. אך אין אנו משוכנעים, וכנראה שגם היא לא, שהיה זה בית, שהיו אלה חיים. לכן היא ממשיכה בשלה למרות הפערים והתסכול, למרות האכזבה והדמעות.

המצב כלל אינו נעים, רחוק מכך, אך הצער הוא עדות חיה לכך שיש כאן מפגש אמיתי. מפגש חיצוני-טכני יכול להיות נעים ונטול כאב מכיוון שהוא לא מחייב פתיחות אמיתית וקבלה של האחר אל תוככי הנשמה. חיבור עמוק ואמיתי בין אנשים, בין עולמות שונים, מוליד בראשיתו בהכרח כאב.

איש ואישה הם מעין מדינה קטנה, אנשים שחפצים לחיות ביחד, וכפי שראינו, חיבור אמיתי בין שונים מחייב את קיומם של 'בתי דין', ודין לא יכול להתרחש בלי בעלי הדין שירצו לקבל עליהם את הדין. בעלי דין אמיתיים הם אנשים שמראש מזהים את עצמם כשותפים ומוכנים לצמצם את עצמם למען השותפות. השותפות דורשת מוכנות להגביל את מרחב החופש ולקבל את עולו של דין, פסק דין של משהו אחר. בהתחלה הכפייה מולידה כאב – השוני שנדרשים לגשר עליו הוא גדול, וכמוהו גדולה יכולת ההכלה, הפתיחות והמוכנות לוותר ולהשתנות הנדרשת משני הצדדים. אך בסופו של תהליך נוצר חיבור אמיתי ואיתן, לבסוף מתגלה כי הויתור על הנוחיות הפרטית אינו הפסד או חיסרון, הפתח שנפתח אינו כניעה לתכתיבי החברה. ד' ברא את האדם 'מדיני', יצור חברתי כללי – הדרך להוציא הטוב הטמון בנו אל הפועל היא רק במפגש עם אנשים אחרים, בחיבור אמיתי אל הזולת. אם כך הדבר ביחס לחברה, קל וחומר שנכון הוא ביחס לאיש ואשתו. ורגילים לומר בשם האר"י הקדוש שמצוות 'וְאִהְיֶת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ'⁶⁴ נאמרה בראש ובראשונה אל איש ואשתו.

64. ויקרא יט יח.

ה. אזלא תברא יתהון על רישיה

כיצד גם הפעם האישה לא הבינה?

מכאן פתוחה הדרך להקשיב לשלב התמוה ביותר בסיפור: **אזלת ותברת יתהון על רישיה** – האישה הולכת ושוברת את הנרות על ראשו של בבא בן בוטא. אם לא די בזאת, היא לא מתביישת ומסבירה: **כך ציוני בעלי**, כאילו יש בכך הצדקה למעשה. בשלב זה אין האישה חוטאת בפשטנות. להיפך, ברור לכולנו שהיא מוציאה את הדברים הרחק מכדי פשוטם. מה עוד שההסבר שבו בחרה לתת לדבריו של בעלה פוגע באדם על לא עוול בכפו, כרוך באיסורי תורה⁶⁵ ועשוי לתבוע מחיר כבד ממנה ואולי גם מבעלה שיוצג כאחראי לפשע. כיצד קורה שאישה שפויה הולכת וכביכול ללא סיבה הגיונית שוברת נרות חרס על ראשו של אחד מגדולי הדור? כיצד היא מעזה לתלות את מעשיה בציוויו של בעלה?

אבל נעשה טעות קשה אם לא נקשיב לבבא בן בוטא. הוא לא מודע אלא לסוף הסיפור, להטחת הנרות בראשו, ואל המעשה הנקודתי הזה הוא מתייחס כאל **את עשית רצון בעליך**. ככל שתהא גדולה השאלה מה לזה ולרצון בעלה, אין זה משנה את העובדה שבעיני בבא היא כן עשתה רצון בעלה.

נראה לומר שהפעם כאשר שומעת האישה את ציווי בעלה לשבור את הנרות על **רישא דבבא** היא מבינה היטב את הפרשנות המתבקשת – הבעל מבקש להטיח את הנרות באבן שבראש הפתח, אך היא לא נותנת לה אישור כניסה למרחבי החשיבה שלה. דווקא בגלל שבסתור ליבה היא קולטת למה הוא מתכוון – היא בוחרת להתעלם כביכול; היא ניצבת הלומה וליבה מסרב להאמין. היא מבינה שכשהבעל התכוון ל'אבן הראשה', הוא בעצם אומר לה שאין לו כוח עוד לשאת במעמסה האדירה המופעלת על אבן הראשה, על השער שניסה לפתוח בין עולמותיהם השונים. היא קולטת היטב את מה שטמון בשבירת הנרות – בעלה כבר חסר אונים ואין ביכולתו להמשיך ולנסות לחדור פנימה ולהאיר זה את נפשו של זה; שהוא בוחר למוטט את השער שפתח לקראתה, לשבת בחושך ולהיות לבד – היא מבינה שכבר אין לו כוח בשבילה. לשבור את אבן הראשה זה לסתום את הפתח, ולזה היא לא תסכים! היא ממאנת לשמוע. בלי פתח אין ביחד, בלא פתח למה לה חיים!?

65. איסור להזיק, בזיון תלמיד חכם, פגיעה בבית הדין.

אין לה ברירה, אין ביכולתה לתת פשר אחר לדברי בעלה אלא שהוא מבקש לפגוע בבבא בן בוטא. גם האופציה הזאת מכאיבה לה מאוד, נכון שלפי אפשרות זו הבעל לא מבקש לשבור את אבן הראשה ולפרק את הבית, אבל הוא כן מבקש לשבור (אמנם על ראשו של בבא בן בוטא) ולכבות את נרות שלום הבית ובכך כביכול לא לראות אותה. אך היא מקבלת את זה שלעיתים ברצונו של אדם לעצום את עיניו. הרבה פחות נחמד לחיות בחושך, כשקשה לזהות היכן בדיוק נמצא השני, אך עם זאת זה אפשרי. בעזרת סבלנות והרבה רצון – ויש לאישה שפע סבלנות ורצון – היא מאמינה שיצליחו להתוועד למרות העלטה.

האישה אינה שותפה בהכרה גלויה לניתוח שלנו, היא פשוט לא מאפשרת לשלבי הביניים לנכוח בתודעה שלה. המחשבה שבעלה מיואש לחלוטין ורוצה לפרק את הבית לא מקבלת אצלה זכות קיום אפילו של הווא אמינא. הקשר שלה אליו הוא מרכז חייה והיא מרכזת את כל עוצמתה כדי להכחיש כל ספק בו. היא רצתה רק להיטיב עם הבית וכעת אין בה יכולת לקבל את העובדה שאולי הטעויות שלה הן אלו שיצרו את המצוקה שדחפה אותו אל קצה המצוק.

לאישה הייתה הצדקה מלאה לבחור גם היא באותה דרך, לכבות את האור ולא לרצות לראות אותו יותר. הבחירה הטבעית הייתה להתבוסס בעלבונה ולהטיח את הנרות בחמת זעם באבן הראשה. היא הייתה יכולה לבחור להישיר מבט למציאות ולהיכנע – אך האישה שלפנינו בוחרת שלא להיות טבעית, היא על-טבעית ולא מסכימה. משקל אבן הראשה המוצבת בליבה, כבד מנשוא ומאיים למוטט את האישה, עד כדי כך שהיא מעדיפה כל פירוש, הזוי ולא משכנע ככל שיהיה, ובלבד שלא לשמוע שבעלה רוצה להתכנס בחומותיו ולהיפרד. חכמי הנפש מכירים היטב תגובות מעין אלו של הדחקה והכחשה למול מצבים שהאדם אינו מסוגל לשאת. התוצר הסופי הוא שהאישה דבקה בעוז בהבנה שהבעל ביקש שהיא תכה בראשו של בבא – מבחינתה זהו רצונו, "ואם זה מה שהוא רוצה אז אני אבצע", גם מבלי לחדור למוחו ולהבין את פשר הבקשה (כנראה שהיא גם חוששת שאם תחדור לשם תגלה אמת שממנה היא נמלטת). האישה סומכת עליו, על המילים שלו, על המילים שבחר לומר לה.

בימים כתיקונם גם האישה הייתה סבורה שמעשה כמו שלה הוא מעשה שאסור שייעשה. אך היום הזה אינו כתיקונו, והיא על סף התמוטטות ואולי אף מעבר לסף. קשים ומשפילים הרגעים שבהם אנו מתמוטטים אך דווקא בהם אנו נבחנים. השאלה אינה 'האם נפלנו' אלא 'כיצד נפלנו' – האם הייאוש סגר עלינו מכל עבר או שבתוך האובדן אנו נועצים ציפורניים ונאחזים בשאריות התקווה. המעשה שעושה האישה אולי מלמד על מידה של אי שפיות, אך עלינו להאזין לה היטב ולבקש פתרון: מה היא רצתה להשיג? מה ההיגיון שבשיגעון?!

ואולי כן בבא בן בוטא?

אפשר היה לטעון כי הרמז להבנתה מצוי בדברי בעלה: זילי תברי יתהון – המילה זילי, לכי, מיותרת לכאורה. אפשר שבגללה הבינה האישה שהמקום שאליו מתכוון בעלה אינו באבן הראשה שלמול עיניהם, אלא מחוץ לבית, במקום שצריך ללכת אליו. אבל נראה שאי אפשר להסתפק בכך. גם לו הסכמנו שהאיש לא התכוון לראש השער, עדיין אין כל היגיון לייחס לו את הכוונה לראש של בבא בן בוטא. מכאן ועד ראשו של בבא בן בוטא רבה הדרך, היא הייתה יכולה למצוא פתרונות פשוטים יותר, כמו לשבור את הנרות על ראש שער העיר.

יתרה מזאת, הקושי הוא הרבה מעבר לפרשנות המילולית, האווירה מסביב לא נותנת להבין כך את הבעל מכמה סיבות:

באותם ימים הוסיפו לשם האדם את שם אביו כדי לזהות אותו. לו היה הבעל מתכוון לאדם ששמו 'בבא', הוא היה צריך לפרט את שמו המלא, כמו שנוהגים כולם.

אדם שמבקש מאשתו לפגוע באדם אחר, לשבור נרות על ראשו – יקפיד מאוד שהיא תבין על מי מדובר שלא תהיינה טעויות. גם לו יהי ש'בבא' הוא שם נדיר, בעיר גדולה כמו ירושלים⁶⁶ עדיין הגיוני מאוד שיש עוד אדם ושמו 'בבא'. הבעל היה חייב לפרט יותר ולציין לפחות את שם אביו.

ומדוע שפתאום באמצע הסעודה, בדיוק כשהוא מאוכזב מאשתו הטרייה, ייזכר הבעל באדם ושמו 'בבא' ויחפוץ לפגוע בו?!

אולם דווקא מתוך שאלות אלו ניתן לעמוד על נתון אחד חשוב שיתרץ את הקשיים הללו ויעזור לנו להבין את התנהגות האישה: בבא בן בוטא נוכח מאוד בבית שזה עתה קם.

בסופו של דבר האישה תולה את מעשיה בציווי בעלה: כך ציוני בעלי. עד כמה שהדבר מוזר בעינינו, האישה מסוגלת להעלות על דעתה תרחיש שבו הבעל באמת שולח אותה אל בבא בן בוטא. הקלות שבה היא מבינה כך מלמדת שבבא אינו דמות זרה בבית – מספיק להזכיר את שמו ולשניהם ברור מי הוא והיכן הוא יושב.

גם במצב קשה כמו זה שאליו נקלעה האישה, אדם נורמלי לא יעלה בדעתו לעולל רע למישהו סתם כך. פרשנותה של האישה מעידה על כך שיכול להיות הגיוני שבעלה כועס על בבא בן בוטא. אדם לא כועס ופוגע במישהו שאין לו כל קשר אליו.

66. בבא בן בוטא גר בירושלים, היה חבר בסנהדרין ויועץ למלך הורדוס.

הקלות שבה מברך בבא בן בוטא את האישה בברכה כה מיוחדת רומזת אף היא על קיומה של היכרות הדדית בינו ובין בני הזוג. למרות המעשה החמור שהיא עשתה, למרות שהיא מפלילה את בעלה בשותפות לפשע – הוא מברך את האישה מבלי לשאול אותה מי היא ומי בעלה. משום מה הוא אינו חושש כלל שמא בני הזוג הם עבריינים אלימים שאין כל סיבה לברך אותם.

נראה אם כן שישנו קשר בין בני הזוג לבבא בן בוטא – הוא מכיר אותם והם מכירים אותו. ניתן גם למצוא היגיון העומד בבסיס הקשר. בתקופת הורדוס התקיימה עליה מסוימת של יהודים מבבל לארץ ישראל⁶⁷, אך כנראה שרק בודדים מהם הגיעו לירושלים, אחרת לא הייתה הגמרא מציינת שהאיש הוא **בר בבל**. מצאנו במשנה מספר תנאים שמכונים 'הבבלי', ועצם התואר מלמד שנדירים הם. הם גם פזורים על פני מאות שנים – הלל הבבלי החל את נשיאותו מאה שנים לפני החורבן⁶⁸ ולעומתו נתן הבבלי⁶⁹ ויוסף הבבלי⁷⁰ חיו בימי רבי יהודה הנשיא שהיה דור שביעי להלל הזקן⁷¹ וחי כמאתיים וחמישים שנה אחריו⁷².

מכאן הגיוני ומתבקש שהאיש שלפנינו חש קשר והזדהות עם הלל הזקן שחי באותה תקופה וכמוהו עלה מבבל לירושלים⁷³. הזדהות זו עשויה הייתה לגרום לאיש לחוש הערכה עמוקה לבבא בן בוטא, שכזכור יצא להגן על הלל הזקן, ואף לראות בו כתובת רוחנית לאחר הסתלקות הלל.

על בסיס קשר זה יכולה האישה להבין שהבעל התכוון לבבא בן בוטא גם בלי שנקט בשם אביו. כאשר מוזכר 'בבא' אצלם בבית, פשוט שהכוונה לבבא בן בוטא. הקשר שלהם אל בבא רציף עד שאין כל צורך לפרט מתי והיכן – שניהם יודעים.

בין "רישא דבבא" לראש בבא בן בוטא

לאור כל האמור כבר לא ברור שבאמת האישה פירשה את דברי בעלה באופן מוזר. מהלך הסיפור בונה בקורא ציפייה ששביל הטעויות של האישה ימשיך את דרכו בבטחה אל

67. מחקרים בתולדות ישראל בתקופת הבית השני, מרכז זלמן שזר ירושלים תשנ"ו, עמ' 321.

68. שבת טו ע"א.

69. בבא בתרא קלא ע"א.

70. מנחות יח ע"א.

71. רב נסים גאון למסכת ברכות כח ע"א ופירוש בית הבחירה להמאירי על מסכת אבות בפתיחה.

72. הרב יצחק אייזיק הלוי 'דורות ראשונים' ד עמ' 454.

73. סוכה כ ע"א: "בתחלה כשנשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה".

'הטעות הגדולה' – שבירת הנרות על ראש בבא בן בוטא. אבל אולי הטעות שלה לא הייתה כל כך גדולה? מי באמת אמר לנו שהאיש לא התכוון לבבא בן בוטא? מה בדבריו מוכיח שהאפשרות הזאת אינה נכונה?!

אדרבה, בבא בן בוטא מתייחס אל האישה בכבוד וכך מוטל גם עלינו. אם האישה קישרה בין הכעס והתסכול של בעלה לבין בבא בן בוטא, סימן שיש כזה קשר.

ואכן, כלל לא מופרך לחשוב שבבא בן בוטא הוא 'האשם' בקשיי התקשורת שבין בני הזוג. אין ראיות בסיפור לכך שבבא בן בוטא הוא ששידך בין השנים, אך אפשר ואפשר לומר שחלקו בהחלטה שלהם להתחתן רב מאוד. גם אם בני הזוג מצאו חן זה בעיני זה, כל המבין ולו מעט בשידוכים היה צריך להסביר לזוג שלא כדאי להם להתחתן – מה פתאום ששני עקשנים יצליחו להסתדר ביחד? **לבר בבל** כדאי לשדך מישהי שתרצה להתאמץ להבין למה בעלה מתכוון, ואולי כדאי שתהיה גם היא 'בת בבל' הגאה כמוהו במורשתה. לאישה כדאי למצוא איש שיודע להביע באופן ברור את רצונותיו. מה גרם לאנשים שנראים כה שונים להחליט להקים יחד את ביתם?

היה מי שעודד והסביר את כל היופי והברכה שיש בפתיחות לאנשים שאינם דומים לנו, אם במילים ודרשות ואם דרך דוגמה אישית בעצם חייו. המעשים המועטים המופיעים במקורותינו על בבא בן בוטא מספיקים כדי להפגיש אותנו באישיות המיוחדת מלאת הפתיחות והענווה כלפי השונה. לבני דורו היו בוודאי סיפורים רבים נוספים שעסקו בדמותו, הם הושפעו מדרכו הגדולה וחלקם אף הפכו לתלמידיו והלכו שבי אחריו ואחרי תורתו. נראה כי בני הזוג שלנו הם מאותם אנשים שהושפעו מתורתו – ערפילי דמותו של בבא בן בוטא מרחפים מאחורי החלטתם לבנות יחדיו בית.

על פי דרך זו מוסבר היטב מדוע עלה על דעת האישה הכאוהה כי בעלה מפנה אצבע מאשימה כלפי בבא בן בוטא. הדבר הגיוני ומסתבר עד מאוד. דבריו נאמרו בשעת כאב, כאשר 'השער' שביניהם מאוים והוא אינו מצליח להכיל את המצב ולהבין כיצד זה אין בינו ובין אשתו אפילו הבנה מינימלית. סאת העדשים שגדשה את השולחן ושני הנרות שביד האישה טפחו על פניו והראו לו לאן מובילים כל רעיונות הפתיחות לאחר ולשונה. ממילא, ייתכן עד מאוד שהאישה הבינה את בעלה נכון – בעלה באמת כועס על **רישא דבבא**, על ה'ראש' של בבא בן בוטא – 'ראש' במובן של צורת הסתכלות ודרך חשיבה. ה'ראש' של בבא בן בוטא בהחלט עשוי להיות זה שבגללו התחתן האיש בעל קשיי ההתבטאות עם אישה סרבנית הבנה. לולא הלך האיש בדרכו של בבא היו נמנעים האכזבה ותחושת האין אונים.

כזכור, האישה ממאנת בכל תוקף להבין שהאיש רוצה למוטט את השער, ובוודאי שלא תסכים לקבל שהוא רוצה להכות ב'ראש' – בדרך החשיבה – של בבא בן בוטא. המשמעות הטמונה בכל אחת משתי האפשרויות היא שהבעל מתחרט על הבית שהקים איתה ועל כך אין היא מוכנה לשמוע. לא נותרה לאישה אלא האפשרות השלישית – שבעלה מתכוון שתכה בראש הממשי, בגולגולת של בבא בן בוטא. במצבה הנוכחי, כאשר כל אפשרות אחרת להבין את בעלה משמעותה חורבן ביתה וחייה – לא נותר לה אלא להחליט שזה מה שרוצה בעלה, אף אם המחיר דורש גלישה קלה לגבול אי השפיות.

אם נהיה נאמנים לדרכנו הרי שפירוש האישה אינו רחוק מהמציאות והוא נוגע ומשיק לאמת. חכמי הפרשנות והנפש מלמדים שבסתרי תת-המודע יש לנו אחריות על כל משמעות שיש למילים היוצאות מפינו. אי לכך הרי שהאיש באמת רצה, אי שם בסתרי ליבו, להכות את בבא, התנא. הבעל הוא אדם רציני ולא מסוגל אפילו לחשוב לומר לאשתו: "תני לו בראש!". אבל כעת הוא מתוסכל, עייף ומאוכזב, ורוצה שבבא בן בוטא ידע שבפתיחות אין רק יופי אלא גם קושי והרבה מאוד כאב. בעיני הבעל מעשה שבירת הנרות על ראש בבא בן בוטא הוא נורא ואיום, אך לא פחות נוראים ואיומים הם הרעיונות של בבא, שבגללם עשה הבעל טעות והתחתן עם אישה כל כך שונה. יותר מכול מכאיב לבעל הכאב שהוא עצמו הכאיב לאשתו, ואולי למענה רצה למוטט את הפתח שרק כאב מצליח לעבור דרכו.

ו. המפגש בין בבא בן בוטא לאישה

"מה הדין דעבדת?" – שאלה שהיא פתח

נתבונן באישה הפוסעת אל עבר מקום מושבו של הדיין בבא בן בוטא בשער העיר ונבין כי במעשה זה היא נלחמת בכל כוחה כדי להותיר שרידי תקווה להמשך הבית שקם אך זה לא מכבר. בעלה כבר הרים ידיים, הוא איבד את האמון ביכולתו ואולי גם ביכולתם להיות ביחד, וענן קודר מרחף מעל ומטיל צל על עצם קיום הבית. כאשר האישה כופה על עצמה פירוש כה תמוה לציווי הבעל היא לא רק מתחמקת מהבנה נכוחה אלא גם מנסה, במודע או שלא במודע, למצוא פתרון למשבר. הפירוש שנתנה לדברי בעלה הוא נלעג ולא משכנע, אך היתרון הגדול שלו הוא שהוא מאלץ את בבא בן בוטא להיכנס עמוק לתוך הסיפור. במודע אין היא יודעת כיצד הדבר יועיל, אך ליבה אומר לה שאם ישנו פתרון, אם ישנה ישועה – שם היא תמצא.

אזלת ותברת יתהון על רישיה – צועדת האישה אל שער העיר הלומת יגון, ליבה פועם בחרדה, היא שטופת זיעה קרה ומלבד הדרך אין עיניה רואות דבר. כופה על רגליה להמשיך וללכת ובידה שני נרות חרס. ייתכן שאלה הם הנרות שבהם התכוונה להדליק את אור השבת. קול התבונה נאלם והיא נאחזת כטובעת בבבא בן בוטא. נכנסת אל מושב בית הדין, עושה דרכה ישירות אל הדיין, מכה בראשו פעם ופעמיים וחדלה.

קל לדמיין את המהומה שפורצת – בעלי הדין זועקים, הקהל נסוג בבהלה. השוטרים מתפרצים לאחוז בה, אינם יודעים שהפעלת האלימות מיותרת, האישה לא מסוכנת ושוב לא תשוב לתקוף. אלא שבתוך הרעש, הזעזוע והדחיפות, בעוד הדם ניגר על מצחו מוצא לנכון בבא בן בוטא לשאול שאלה שנשמעת ממש לא לעניין: **מה הדין דעבדת?** – "מה עשית?". לו הייתה לאישה בעיה אובייקטיבית בהבנת הנשמע, אם היא מבינה דברים רק באופן מילולי, היא הייתה צריכה להשיב לו: 'שברתי על ראשך שני נרות'. אולם האישה שמעה **מה** וידעה היטב שבבא התכוון לשאול: 'למה?'

אבל למה שבבא ישאל 'למה? למה זה מעניין אותו כרגע? האם יכול להיות איזשהו הסבר למעשה שכזה מעבר לפרץ אלימות חולני? האם עשויה בכלל להיות סיבה הגיונית למה שהאישה עשתה?!

ובאמת, אדם אחר היה מגיב באימה, עלבון וכעס, ואולי אפילו תוקף בחזרה; אך לא בבא בן בוטא. היחיד בסיפור שמדבר, מתעניין ומחפש את מה שמעבר – זה הוא. הוא יודע שהכאב של האישה שתקפה אותו גדול בהרבה מהכאב שבראשו. הוא עוד יטפל בעצמו, הדבר לא בוער; מה שמעסיק אותו הוא הכאב שלה.

אולי יהיו שיטעו לחשוב שזו לא חכמה גדולה – הוא הדמות היחידה שאין זה הסיפור שלה, הוא אינו מעורב רגשית והמחיר שהוא משלם על הטעויות הוא יחסית קטן מאוד (שתי מכות בראש) – אבל בכך הם יחמיצו את הגודל. בבא מקשיב כי הוא יודע להקשיב גם במקרים שבהם ההתקפה מתפרצת ומתרסקת עליו, לא רק כשהוא נפגע שולי. השלווה המקשיבה והמקבלת שלו צמחה בערוגת חייו, רק משם יצא ולמד על גינתם של אחרים.

בבא בן בוטא שומע ללא מילים. מבחינתו בעצם הפגיעה בו כבר סיפרה לו האישה על כאבה שלה. עוד לפני שבבא יודע מה תשיב האישה, הוא יודע שיש לה תשובה. אולי האישה שפויה ואולי לא, אך בבא בטוח שהאישה לא הכתה בו בגלל רוע. ברור לו שמאחורי המעשה מתחבא סיפור. הוא משוכנע שעליו להקשיב לתשובה של האישה, שהיא קשורה אליו – אולי הוא אשם, אולי יוכל לעזור או לפחות להבין. הוא סולח על שפגעו בו, פותח פתח כלפי האישה ורוצה להקשיב: **מה הדין דעבדת?**

את עשית רצון בעליך

כך ציוני בעלי, מסבירה האישה ומצפה מבבא להבין.

אף פרשן ואף קורא לא הבין שכך ציווה עליה בעלה. הבעל התכוון לדבר אחר לגמרי, היא זו שהעניקה פירוש מיוחד ובלתי צפוי למילים שבהן השתמש. כל השומע רואה בתשובתה דבר מצחיק.

היחיד שלא צוחק הוא בבא בן בוטא. כל הטעויות שאולי עשתה האישה, כל ההסתייגויות שיש לנו מדרך פעולתה, לא יכולות לשנות את העובדה שבבא מביט בה בהערכה עמוקה, מבין שהיא כן השתדלה, מאוד, לעשות רצון בעלה – **אמר: את עשית רצון בעליך**, ומברך אותה שתלד בנים כמותו. כשהיא שיברה את הנרות על ראשו, היא עשתה, לפחות מבחינתה, את רצון בעלה.

בבא, כשמו כן הוא. בעומק אישיותו הוא 'פתח' ולכן תמיד ימצא את הכוח להקשיב, לא באוזניים אלא בלב. גם בבא מבין שלא לכך התכוון הבעל, בוודאי הוא בירר עוד ועוד עד שהאישה סיפרה לו את כל פרטי המעשה, אבל בבא בן בוטא מעמיק את הקשבתו עד שההבנה האמיתית צומחת בו. ייתכן אף שבבא היה היחיד שיכול היה להבין את האישה. רק אדם שעולמו הפנימי שלו הוא 'שער' יכול היה שלא להסתנוור מהמהומה שמסביב ולזהות מבעד לענני סימני השאלה הרבים שריחפו מעל האישה את האוצר היקר שהיא אוצרת בליבה.

בליבו העמוק והרחב בבא בן בוטא מבין שהבחירה של האישה 'להבין' שבעלה ציווה אותה להכות פיסית בראשו שלו הייתה מתוך מצוקת כאב נוראי; שהיא העדיפה להעניק לדבריו פירוש שספק אם שכנע אף את עצמה, ובלבד שלא לשמוע שבעלה לא רוצה בה – שבעלה לא רוצה בשער אמיתי. הוא הבין כיצד היא הגיעה למסקנה הלא מסתברת שהמילים **רישא דבבא** כיוונו דווקא לראשו שלו – הוא הבין שמכל ה'בבות' האפשריות שבעולם היא זיהתה בו את זה שתמצא אצלו הבנה, ואולי אף מענה וישועה.

האישה אינה מדברת – מהמעט שלמדנו עליה אנו יודעים שתקשורת מילולית אינה הצד החזק שלה, היא מדברת במעשים. כשהיא ניצבת בבית הדין מול בבא המותקף וההמולה סביבה, היא טבולה בחרדה ובשארית כוחותיה היא מצליחה לשחרר שלוש מילים בודדות: **כך ציוני בעלי**. לנו הן לא אומרות הרבה, אך אלו המילים החשובות ביותר בחייה. היא יודעת שבבא לא זקוק ליותר, ובבא אכן מבין. לו היה בבא בן בוטא יוצק את מה ששמע ליבו לתוך מילים, היו הדברים נשמעים בערך כך:

"אני תלמידה שלך, הלכתי בדרכך והחלטתי לבנות בית עם אדם השונה ממני מאוד ואני שונה ממנו. נפתחתי אל אישי, אני מקבלת אותו כמו שהוא, גם כשהוא מבקש דברים

שנראים לי שונים ומוזרים. אני מסכימה לעקור אבנים ולפעור חלל בחומותיי, ליצור פצע מדמם ומסוכן, העיקר שאזכה ליצור מגע וחיבור אמיתי עם בעלי.

אבל אני לא אישה פשוטה, וגם הוא לא אדם פשוט ולא קל לנו להיפתח זה לזה – זה מפחיד, קשה ולעיתים אף כואב. מפתה מאוד לוותר על 'פתח' במובן העמוק שאתה בבא לימדת אותנו. לפעמים יותר נוח לחיות זה לצד זה ולהישאר שניים נפרדים. אבל אחרי כל זה, אני תלמידה שלך, וכלל לא עולה על דעתי להתפשר, ובמקום לפתוח פתח ולחיות 'איתו', להסתפק רק בערוץ תקשורת מגמתי שאמנם מונע התנגשויות אך משאיר אותי 'לידו'. אני יודעת שתחילתה של דרך זו רצופה קשיים, אך אני גם יודעת ומאמינה שבסופו של דבר הפתיחות שלנו תוליד אושר גדול. הביחד שלנו לא יהיה חיצוני ובוסרי, אלא שיתוף ופתיחות אמיתיים שלמענם כל ויתור היה כדאי.

לשם אני מכוונת – לחיבור אמיתי לאיש שאיתו התחתנתי, ואני אלך על זה עד הסוף. אנא עזור לי, מורי ורבי בבא בן בוטא!"

את כל זאת שומע בבא בן בוטא, חש בקירות ליבו וקובע: **את עשית רצון בעליך**. עם כל המורכבות והשכבתיות שבתודעת האישה, הרי שבסיכומו של דבר היא עושה את רצון בעלה גם בפעם הזאת. אחד מהדברים היותר חשובים בחיי האישה שלפנינו הוא רצונה לעשות את רצון בעלה, לא את מה שהיא רוצה שהוא ירצה. לזה היא שואפת ועל זה היא נלחמת. היא מוכנה לעשות דברים שאין לה מושג מדוע הוא רוצה אותם וגם לשלם על כך מחירים כבדים. היא מקבלת אותו ומצטרפת אליו לא 'בתנאי' ולא 'בגלל', לא רק כשמתאים לה ולא רק כשהיא משתכנעת שהוא הגיוני. כשהיא הגיעה למסקנה שבעלה רוצה שהיא תשבור את הנרות על ראש בבא בן בוטא – זה מה שהיא עשתה. לכן פוסק בבא בן בוטא את פסקו וקובע: **את עשית רצון בעליך**. הרצון לקשר עמוק ומכבד, קשר מקשיב ומתמסר, ויחד עם זאת – קשר שאינו מוחק זהויות ולא תובע התכחות לזהות המיוחדת של כל אחד מבני הזוג – **זהו רצונו העמוק של הבעל**. האישה אינה מוותרת לבעלה ואינה מוותרת על בעלה, ולכן היא מגיעה אל הפרשנות ההזויה לשבור את הנרות על ראשו של בבא בן בוטא – ובדיוק בכך היא **"עושה"** את רצון בעלה. בבא בן בוטא מברר לנו שמה שנראה כלפי חוץ כרצון פרטי שלה, ההתנהגות שהיא היפך רצונו של בעלה, הוא בעצם מתוך רצונה לעשות את רצונו. בדרך ליישום בפועל, **לעשות** את הרצונות הגדולים שחרתנו על דגלנו, יש תחנות שנדמה שאין לנו כוח בשבילם. האישה יודעת מי האיש שאיתו התחתנה ודווקא אותו היא רוצה, אותו ואת רצונותיו. ואם בדרך למימוש החלומות הגדולים נטעה ונכאב ואולי גם חלילה נכאיב? אם החלומות גדולים הם נסכים לשלם עבורם מחירים גבוהים.

ברכתו של בבא בן בוטא

בבא נרגש לעמוד מול אישה שכל כך מזכירה לו את דרכו בחיים, את עצמו, ומברך אותה: המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא. עצם הברכה לבנים מלמדת עד כמה רבה ההערכה שיש לבבא כלפיה, הוא מזהה באישה זו אוצר גדול ושלם שראוי וכדאי לעולם כולו שימשיך להופיע בדורות הבאים. הברכה מזכירה מאוד את הברכה שביקש אלישע מאלהיה: "וַיְהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּךְ אֱלֹהֵי" ⁷⁴.

אולם מעבר לכך, מי כמוהו יודע עד כמה קשה הדרך שהאישה הולכת בה. הכוחות נמצאים בה בצורה עוברית ולא מפותחת, ובינתיים, עד שיבשילו ויגיעו לצורתם השלמה, יעברו עוד ימים רבים שבהם לא יהיה פשוט, לא לה ולא לאישה. לעתים ייפגעו גם הסובבים אותם ולא תמיד הם ידעו להכיל ולהגיב כפי שידע בבא בן בוטא.

בבא בן בוטא יודע עד כמה עדינים הזרעים שהאישה מנביטה בביתה והוא מעניק לה את מה שמבחינתו הוא המתנה היותר משמעותית: ברכה שצופנת בתוכה הבנה, הארה, עידוד ותמיכה. הוא מטיל אלומת אור אל תוך אפילת שרשרת הטעויות ומלמד את האישה שהיא אכן אישה גדולה. כשהוא מברך בבנים כבבא בן בוטא הוא בעצם מספר לה שגם היא וגם האיש דומים לו מאוד. היא לא סתם אישה כושלת שנישאה לאדם חסר אינטליגנציה תקשורתית. בבא מבין שההתעקשות שלהם שלא למוסס את חומות חייהם אינה סותרת את רצונם העז לפעור פתח בחומה. הכאבים והתסכולים שלהם נובעים מיסודות מבורכים מאוד שזקוקים לברכה ואמון כדי שינותבו למקום הנכון. המקום יוציא ממך, אני מזהה שעמוק עמוק בתוכם גנוז בבא בן בוטא. בו ובך ביחד – שני בנים, שני אחים, שתי הופעות חיים דומות ועם זאת גם שונות. יחד עימו נברך ונתפלל גם אנו על אלו שזרעי בבא טמונים בתוכם, שהזרעים ינבטו, יכו שורש ויצמחו לאילנות מפוארים.

74. מלכים ב ב ט.